

Universitätsbibliothek Wuppertal

Pvb. Virgilio Maronis Bucolicorum Eclogæ X, Georgicorum Libri III, Æneidos Libri XII

Vergilius Maro, Publius

Genevæ, M.DC.XXXVI.

Liber I.

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-548](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-548)

P. VIRGILII MARONIS
GEORGICON LIBER I.
AD MÆGENATEM.

VID faciat letas segetes: quo sidere terram
Vertere Mæcenas: vlmisque adiungere vites,
Conueniat: quæ cura bouum, quis cultus habendo
Sit pecori: atque apibus quanta experientia parsis:
Hinc canere incipiam. Vos ò clarissima mundi
Lumina, labentem cælo que ducitis annum:
Liber, & alma Ceres, vestro si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutat arista,
Poculâque inuentis Achelœia miscuit uuis:

Et vos agrestum præstantia numina Fauni,
Ferte simul, Fauniquæ pedem, Dryadisque puella,
Munera vestra cano. inque ò, cui prima frementem
Fudit equum magno tellus percussa tridentis,
Neptune: & cultor nemorum, cui pinguis Cæa
Tercentum niuei tondent dumeta iuueni.

MAURI SERVII HONORATI GRAMMATICI
IN PRIMVM GEORGICON COMMENTARIVS.

VIRgilius in operibus suis diuersos secutus est poetas: Homerum in Æneide: quem licet longo interuallo, secutus est tamen Theocritum in Bucolicis, à quo non longè abest: Hesiodum in his libris, quem penitus reliquit. Hic autem Hesiodus fuit de Ascra ciuitate, qui scripsit ad fratrem suum Persen librum quem appellauit ἔργα καὶ ἡμέραι, id est opera & dies. Hic autem liber continet quemadmodum agri, & quibus temporibus sint colendi: cuius titulum transferre noluit, sicut Bucolicorum transtulit: sicut in Æneide appellauit ad imitationem Odyssea: tamen eum per periphrasim primo exprimit versu dicens, Indicabo quo opere, & quibus temporibus ager colendus sit. Ingenti autem egit arte, vt potentiam nobis sui indicaret ingenij coarctando lata, & angustiora dilatando. Nam cum Homerij & Theocriti breuitate scripta collegerit: vnum Hesiodi librum diuisit in quatuor, quod ratione non caret, nam omnis terra (vt etiam Varro docet) quadrifariam diuiditur. Aut enim aruus est ager, id est sationalis: aut confitus, id est aptus arboribus: aut pascuus, qui herbis tantum & animalibus vacat: aut florens, in quo sunt horti apibus congruentes & floribus. Malè autem quidam Georgicorum duos tantum esse afferunt libros: dicentes Georgicam esse, ἡγεμονίαν, id est terræ operam: quam primi duo continent libri: nescientes tertium & quartum licet Georgiam non habeant, tamen ad vtilitatem rusticam pertinere, nam & pecora & apes habere, studij est rusticij: licet possimus agriculturam etiam in his duobus sequentibus inuenire. Nam & farrago sine cultura non nascitur: & in hortis colendis non minorem, quam circa terras, constat esse laborem. Et hi libri, didascali sunt. Vnde necesse est vt ad aliquem scribantur, nam præceptorum & doctoris & discipuli personam requirit. Vnde ad Mæcenatem scribit: sicut Hesiodus ad Persen, Lucretius ad Memmium. Sanè agricul-

A agriculturæ huius præcepta non ad omnes pertinent terras, sed ad solum situm Italiae, & præcipue Venetiæ, teste ipso Virgilio qui ait, Tibi res antiquæ laudis, & artis Ingredior, cum de Italia diceret.

Quid facias lætas segetes. Fertiles, fecundas, id est, Quæ res terras pingues efficiat. segetem enim modò pro terrâ posuit: sic alibi, Horrescit strictis seges ensibus. Pingues autem efficit terras: (vt paulò post dicturus est) cinis, intermissio arandi, incensio stipularum, stercoreatio. Vnde etiam lætas ait. Nam simus, qui per agros iacitur, vulgò lætamen vocatur. Sanè *Quid faciat* non interrogat, sed pollicetur. *Quo sydere terram.* Quo tempore, ex syderibus enim tempora colliguntur. Et sciendum quatuor primis versibus textum sequentium quatuor librorum per ordinem contineri. Sanè Sydus propriè est quod in se plures continet stellas, sed à poetis cõfusè ponitur. *Terram vertere* dicitur arare. *Vniisque adungere vites.* Subauditur *Quo sydere.*

B & hoc secundum Italiae situm locutus est: in qua vites altius eleuantur, sic alibi, Non eadem arboribus pender vindemia nostris. Hoc autem rustici maritare dicunt: *Quæ cura bouum, quis cultus habendo sit pecori.* Aut in sequenti epexegetis est hoc vt sit, *Qui cultus habendo sit pecori:* quod est, quæ cura bouum. Aut certè vt *Exclusus* ait boues, & postea intulit cætera pecora: vt maius animal separaret à minoribus: sicut de hominibus facit, dicens, Reliquias Danaum, atque immitis Achilli. *Habendo autem, dum habentur,* vt alibi. Sed picis in morem ad digitos lentescit habendo: datiuum ergo pro genitiuo posuit, nam habendorum pecorum facit, sicut apium parcarum. Et *cultus* hic habitudinem corporis significat, aliàs ornatum. Salustius, *Cultus corporis ornata egregio.* Et *cultus* quàm maxime miserabili Romam venit, aliàs ad animum refertur. *Vt quis neque mos, neque cultus erat.* Sallust. *Inuicti incultisque vitam sic vii peregrinantes transigere.* Quarta, quàm magna. *Habendo pecori* Hoc est vt habeatur pecus. *Experientia,* vel *Vsû nata doctrina.* Hoc est *in rege,* vel *notitia.* *Parcis.* Seruaticibus frugi, quæ mella custodiunt. Hinc canere incipiam, pro, dehinc vel deinceps, non ergo ab apibus, sed quid faciat lætas segetes, vos d' clarissima mundi lumina, *Liber & alma Ceres.* Stoici dicunt non esse nisi vnum deum, & vnam eandemque pote statem, quæ pro ratione officiorum nostrorum, variis nominibus appellatur. Vnde eundem Solem, eundem Liberum, eundem Apollinem vocant. Item Lunam, eandem Dianam, eandem Cererem, eandem Iunonem, eandem Proserpinam dicunt: secundum quos, pro Sole & Luna, Liberum & Cererem inuocauit. *Lumina.* Numina fuit, sed emendauit ipse, quia postea ait. Et vos agrestum præsentia numina Fauni. *Labentem,* currentem, vel citò transeuntem. *Quæ ducitis omnium.* Quorum cursu tempora computantur. Nam per Lunam, mensis: per Solem, annus ostenditur. Vel certè deducitis per duodecim sydera, aut ducitis, pro finitis, vt noctem custodia ducit: & alibi, hic noctem ludo ducunt. *Alma Ceres.* Alma, ab alendo, Ceres à creando dicta. *Quamuis* Sabini Cererem, panem appellant, Liberum, Lebasium: dictum autem quia Græcè *λύβη* dicitur res diuina: vel simul Liberum, & Cererem posuit, quia eis templa simul posita sunt, & ludi simul eduntur. *Vt stro si munere.* Quoniam sine cibo & potione viuere non possumus, vel munere, beneficio, vt munere victor amici. Si autem hic pro, siquidem. Nam si modò confirmantis est. Terentius, *Non si redirat pater, ei veniam daret.* *Chaoniam pingui glandem mutauit arista.* Epiroticam. Quæ cur Chaonis dicta sit, in tertio Æneidos plenius habes, & hic Epiroticam à loco in quo abundant glandes, quibus antea homines vescabantur: vel quod ibi Quercus Ioui Dodoneo sacra, quæ hominibus responsa reddebat, ex hac cum fuisset excisa, columbæ, quæ vaticinabantur, volasse dicuntur. Et modo spèciem pro genere posuit, non enim aut in Epiro tantum glandes fuerunt: aut de solo Acheloo homines potare consueuerant. *Pingui autem arista, modò pro frumento posuit:* & affectatè ait pinguem aristam, cum propriè arista ab ariditate sit dicta: glandem verò mutauit arista ita ait, vt coiam paludamento mutauit, vt, *Poculæque inuentis Acheloiæ nascuntur vuis.* Achelois terræ fuisse filius dicitur, vt solet de his dici, quorum per antiquitatem latent parentes. Hic cum de Melpomene, vel vt quidam dicunt de Calliope Syrenas habens filias, amisisset, & in ærore conficeretur, auxilium matris orauit, vt sibi seniluctus remedium præstaret, quæ miserans filium, patet factis antris intra se obruit: cui postea vt perennem famam nominis daret in Ætolicæ regione fluiuius eiusdem vocabuli nasci fecit, quem nonnulli de Pindo monte Thessaliæ oriri adserunt. Circa hunc Staphilus cænei pastor, cum animaduertisset ex capris vnam esse pinguis simam, iniecit id pabuli libertate fieri: secutus itaque eandem, cum vidisset vuis nasci, admiratus, & nouitatem, & dulcedinem, decerptum suum protulit regi, qui cum liquorem expressisset, à suo nomine vocauit œnon, ab inuentore Staphilem. Sed Hercules cum propter vxorem Deianiram cum Acheloo contendere, cornu eius vnam fregit, quod Græcè *κίρκη* dicitur: sed hic Acheloom non præter rationem dixit: nam sicut Orpheus docet, & Aristophanes comicus, & Euphorus historicus tradunt, Acheloom generaliter propter antiquitatem fluminis, omnem aquam veteres vocabant. Ergo quia specialiter Achelous Græciæ fluiuius est, aut

Species est pro genere: aut secundum antiquitatem est locutus. *Et vos agrestium presentia numina* **A**
Favni. Id est, propitia: ut, nec tam presentes alibi cognoscere dios, quorum presentia fauor est.
 Et bene de diuersis rebus dicturus, diuersa inuocat numina, Hoc enim & in sacris fieri solebat,
 ut post specialia ad eam rem, de qua agebatur inuocata numina, omnes dij vel deæ confusè in-
 uocarentur. *Presentia numina Favni.* Presentia quoniam dicuntur vsque ad ea tempora, quibus
 fuit Faunus, qui dictus est à fando, visa esse numina: Quidam Faunos putant dictos ab eo quòd
 frugibus faueant. Cincius & Cassius aiunt ab Euandro Faunum deum appellatum, idèoque
 ædes sacras, Faunas primò appellatas, postea fana dicta, & ex eo, qui futura præcinerent, Fa-
 naticos dici. *Favni que pedem.* Cum vnus Faunus sit cur pluraliter posuit * sese. Sed Varro ad
 Ciceronem ita ait: *Dij Latinorum ita, ut Faunus sit per * ex versibus quos vocant Saturnios in*
siluestribus locis solitos fari futura, atque inde Faunos dictos. Ferte simul F. p. Ferte, aut simul
 venite: aut date carmini meo facilitatem, quod utique pedibus continetur: ut sit, *Ferte pedem,* **B**
meretricam præstare rationem. Dryadè que puella. Dryades à quercubus, quod iam suprà dictum
 est. *T. h. que d. cui prima frequ. mem Fudit equum magno v. ellus percussa tridenti.* Antiquissimi libri *Fudit*
aquam, plerique habuerunt. Quoniam Neptunus & fluminibus & fontibus, & omnibus aquis
 præest, ut ipse docet, aut præcepit Neptuno immerferit Eurus, sed melius equum. Propter ar-
 menta. In Cornel. equum, in authentico aquam ipsius manu equum. Fabula talis est,
 Cum Neptunus & Minerua de Athenarum nomine contenderent, placuit diis ut
 eius nomine ciuitas appellaretur, qui munus melius mortalibus obtulisset. Tunc Neptu-
 nus percusso littore equum animal bellis aptum produxit. Minerua, iacta hasta, oliuam crea-
 uit: quæ res est melior comprobata & pacis insigne. Ut autem modo Neptunum inuocet: cau-
 sa eius muneris facit, quia de equis est dicturus in tertio alioquin incongruum esset, si de a-
 gricoltura locuturus numen inuocet maris. Equum autem à Neptuno progenitum alij Scy-
 thium, alij Schironem, alij Arionem dicunt fuisse nominatum. Et ideo dicitur equum inue-
 nisse: quia velox est eius numen, & mobile, sicut mare. Vnde etiam Castor & Pollux, quia eor-
 um velocissimæ stellæ sunt, equos in tutela habere dicuntur. Sanè hunc equum cuiuscunque
 nominis alij apud Arcadiam, alij in Thessalia editum dicunt, in quo etiam montem altissim-
 um ostendunt, vbi primùm equus visus sit, in tantum vt ob hanc causam à Thessalis Ne-
 ptuno equestre certamen memorent institutum: vnde ut apud Græcos *in m. o. noceidm.*, à nobis
 equester Neptunus. Alij hanc eandem de equo opinionem variè adserunt: nam primùm equum
 & mox pullum equinum matre editam tradunt, quidam marem magis pullum initio editum
 volunt: nonnulli Saturno, cum suos deuoraret, pro Neptuno, equum oblatum deuorandum
 tradunt: Vnde Illyricos quotannis ritu sacròrum equum solere aquis immergere: hoc autem
 idè quòd Saturnus humoris totius, & frigoris deus sit. *Prima* autem, multi pro olim accipiunt **D**
 ut, *Prima*, quòd ad Troiam. p. c. st. a. Alij prima idè quòd post Scythium, Arionem genuit.
 Nonnulli, verò ob hoc *cui prima frementem fudit aquam* legunt, quod veteres murmura aquæ, fre-
 mitum dicebant: Ennius, *Ager oppletus imbrum fremitu.* Et denudò, *raibis que fremebat imber Neptu-
 ni,* Virgil. in nòno, Vicinæ que fremunt ripæ. c. u. Ergo prima aut proprium, quia & Pegaso
 fontem in Bœotia iacta eius vngula fudit, aut prima tellus, id est litus. ut primæque verant con-
 sistere terra. *Et cultor nemorum, cui pinguis Cææ.* Aristæum inuocat, id est Apollinis & Cyrenes fi-
 lium: quem Hesiodus dicit Apollinem pastorem. Hic (ut etiam Sallustius docet) post Iania-
 tum à canibus Aæxonem filium, Thebas reliquit: & Cæam insulam tenuit primò, adhuc ho-
 minibus vacuam: post ea relicta, cum Dædalò ad Sardiniam transitum fecit. Huic opinioni
 Pindarus refragatur, qui eum ait de Cæa insula in Arcadiam migrasse, ibique vitam coluisse. **E**
 Nam apud Arcadas pro Ioue colitur, quòd primus ostenderit, qualiter apes debeant reparari.
 ut ait poeta de hoc ipso Aristæo, Tempus & Arcadij memoranda inuenta magistri. Pandere.
 Cultor autem pro incola. Cæa verò insula in Aegeo mari. *Dumeta, frutrices.*

*Ipsè nemus linguens patrium saltusque Lycæi
 Panoniam custos, tuâ si tibi Mænala cura,
 Adsis o Tægæ fauens: oleæque Minerua
 Inuentrix: vncique puer monstrator aratri:
 Et teneram ab radice ferens Syluano cupressum.
 Dijque, deæque omnes, studium quibus arua tueri
 Quique nouas aluis non nullo semine fruges:
 Quique satis largum cælo demutitis imbrem.*

Ipsè nemus linguens patrium Panoniam custos. Pindarus, Pana ex Penelope filium dicit, vnde
 multi patrium pro paternam accipiunt, eo quod Pan non Arcas sit, sed Ithacæus, ut à pa-
 tre non

- A** tre non à patria, vox hæc videatur detorta, quia in Arcadia genitus. *Satisque Lycæi Montis Arcadiæ. Pan ouium custos.* Ideo Lycus Pan ouium custos, quod lupos ab ouium gregibus depellat. *Si tibi.* Si quidem tibi, Mænala autem mons Arcadiæ: dictus *dom' nâr jâd'æw*, id est ab ouibus, quibus plenus est. *Tegææ.* Vocatiuus est, à deriuatione Tegæi oppidi Arcadiæ, & Tegeus tribachus est: Tegæus Pæan tertius. *Fauens,* Pro volens & per hoc propitiuus, Fauere enim veteres etiam velle dixerunt. Ennius, *Matrone maros complens spectare fauentes,* nonnunquam fauere & pro tacere ponitur, vt idem in Enniis, ** ore fauentes:* Et Virgilius in quinto, *Ore fauete omnes.* *Oleæque Minerva inuentrix.* Eo tempore quo aduersum Neptunum de nomine ciuitatis contendit, quod iam supradictum est, cui fabulæ hoc additur, quod postquam Minerva inuenta oleæ
- B** Neptunum vicerit, indignè ferens Alifotheus Neptuni filius oleas cepit excidere, cui, dum hoc facit, ferrum de manubrio decidit, & ei caput amputauit: Neptunus verò dolens filij sui obitum, Martem homicidij cepit arguere: inde effectum est vt Mars & Neptunus de hac re iudicium apud Athenas experirentur, vnde locus vbi Iudices sederunt areopagos, Iudices Atheniensium, Areopagitæ appellantur. *Vnicuique puer monstrator aratri.* Alij Triptoleum, alij Ofsyrim volunt, quod magis verum est, vt dicit Propertius vel Tibullus. Nam Triptolemus frumenta diuisit. Quod munus ei Ceres dedit propter humanitatem patris Icarj, qui eam, cum Proserpinam captam in coniugium à Plutone quæreret, in Attica suscepit hospitio. Alij talem de hoc Triptolemo fabulam tradunt: Ceres cum Proserpinam filiam quæreret ad Eleusinum regem deuenit, cuius vxor Cyntia puerum Triptoleum pepererat, seque nutricem pueri reddere interdum cum lacte diuino alebat, noctu in ignem clam obruebat. Itaque præterquam solebant mortales crescebat. Id sic fieri cum pater admiraretur, nocturno tempore obseruauit, cum Ceres veller puerum in cinere & in igne abscondere: Pater exclamauit, illa irata Eleusinum exanimauit. Triptolemo alumno suo æternum beneficium dedit. Nam ad fruges portandas currum draconibus iunxit, deditque ei, quibus ille vestus orbem terrarum frugibus obseruit, quem postquam domum rediit cum Cephalus rex interficere voluisset, per cognita iussa Cereris Triptolemo regnum tradidit, qui accepto regno oppidum constituit, & ex patris nomine Eleusinum nominauit, Cererisque sacra primus instituit, quæ *δερμα δόξα*, Græcè dicuntur. Varro de scenicis originibus, vel Scauro, Triptoleum dicit Nigidius feræ barbaricæ sub virginis signo * arator, quem Oronæ Ægyptij vocant, quod Oron Ofsyridis filium ab hoc educatum dicunt. Ergo Ofsyris significatur. vt, *οροσφειουος* *οροσφειουος*, vel Epimenides, qui postea Buzyges dictus est secundum Aristotelem. *Es teneram ab radice ferens Syluanus.* c. Syluanus deus est syluarum. Hic amauit puerum Cyparissum nomine, qui habebat mansuetissimam ceruam. Hanc cum Syluanus nescius occidisset, puer extinctus dolore, quem amator deus in cupressum arbo:em eius nominis vertit, quam pro solatio portare dicitur. Sanè in Bucolicis alium illi habitum dedit, Venit & agresti capitis Syluanus honore, quidam Syluanum primum instituisse plantationes dicunt. Ideo tenera ab radice poetam dixisse, An ab radice tenera, quia cæsa cupressus dicitur non renasci, idem inualida, an ab radice tenens? *Diique, deæque omnes.* Post specialem inuocationem, transit ad generalitatem: ne quod numen prætereat. More Pontificum per quos ritu veteri in omnibus sacris post speciales deos, quos ad ipsum sacrum quod fiebat, necesse erat inuocari, generaliter omnia numina inuocabantur. *Studium quibus arua tuendi.* nomina hæc numinum in Indigitamentis inueniuntur, id est in libris pontificalibus: qui & nomina deorum & rationem ipsorum numinum continent: quæ etiam Varro dicit. Nam (vt supra diximus) nomina numinibus ex officis constat imposita. Verbi causa, vt ab occatione, deus Occator dicitur: à Sarritione, deus Sarritor: à stercoratione, Stercilinius: à satione, Sator, Fabius Pictor hos deos enumerat quos inuocat Flamen sacrum Cereale faciens telluri & Ceteri, veruatore, Reparatore, Inporcitore, Infitore, Obaratore, Occatore, Sarritore, Subruncinatore, Messore, Conuectore, Conditore, Promitore. *Tueri.* pro tuendi, aut tuendorum. *Quique nouas alitis.* Id est omnes qui hoc potestis. *Non nullo semine.* Id est aliquo, & hoc dicit, Qui à nobis facta semina vestris feminibus alitis. Semina autem dicit deorum cæli temperiem, pluuias, teporem: Vel *Non nullo semine* ab hominibus scilicet iacto, vt quippe solo natura subest. Seu rorem. *Satis* Segetibus. vt, Sata lata, boiūque labores. *Largo* autem cælo demittitis imbrem, per hæc aquam & terram significari vult.
- Tuque adeo, quem mox qua sint habitura deorum
Concilia, incertum est: urbeisne inuisere Cesar
Terrarumque velis curam, & te maximus orbis
Aurhorum frugum, tempestatumque potentem
Accipiat: cingens materna tempora myrto:*

*An deus immensi venias maris: ac tua nauta
 Numina sola colant: tibi seruiat ultima Thule:
 Teque sibi generum Tethys emat omnibus undis.
 An ne nouum tardis Hydus: e mensibus addas:
 Quà locus Erigonon inter, chelâsque sequentes
 Panditur: ipse tibi iam brachia contrahit ardens
 Scorpius, & cæli iusta plus parte relinquit.
 Quicquid eris (nam te nec sperent tartara regem
 Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido:
 Quanus Elysios miretur Græcia campos:
 Nec repetita sequi curet Proserpinam matrem)
 Da facilem cursum: atque audacibus annue coeptis:
 Ignarusque via mecum miseratus agrestes
 Ingredere & votis iam nunc assuesce vocari.*

*Tæque adeo quem mox que sint habitura deorum Concilia incertum est. Adeo hic præcipue: quidam adeo abundare putant antiqua figura, vt, omne adeo genus in terris. Et iam adulatio ad Augustum quem inter deos inuocat. Nec totum tamen dandum est adulationi, sed & veritati, nam cum omnes Imperatores post mortem sint inter deos relati, Augustus viuus diuinis honores emeruit, quod etiam Horat. testatur dicens, *Præsentis tibi maturos largimur honores: Iurâdasque tuum per nomen ponimus aras.* Vnde malè quidam culpant Virgilium, dicentes eum auaritate laudandicum interitum Augusto optasse: cum ad rem, quæ tunc fiebat, respexerit. *Mox*, possumus tamen pro post accipere: Horatius, *Mox datura Progeniem, vniustrorem.* Id est postea. *Potest & Mox* ad vitæ humanæ breuitatem referri. Nam ipse ait in decimo, *Phæbe diu (res si qua diu mortalibus vlla est) Viximus.* Sanè sciendum mirè eum laudasse, quod ait, *Quem mox quæ sint habitura deorum Concilia incertum est.* Id est, nondum scimus quis deus esse velis. nam deum fieri maximum est. in potestate habere quis deus velis fieri: plus esse quàm maximum constat. *Vrbis ne inuisere Cæsar.* Tradidit vtrum velis terrarum, an maris, an cæli imperium possidere. *Es se maximus orbis.* Vtrumque te pro Ioue coli velis. *Auforum frugum.* Qui frugibus & cæteris rebus originem præstes. *Tempestat, longue potensem.* Aut bonarum tempestatum: vt, Vnde hæc tam clara repente Tempestat? Aut tempestatum ait temporum: sicut vbiq; Sallustius *Materna myrro.* Quæ in honorem est Veneris, à qua Augustus ducit per Caium Cæsarem. *An deus i. v. m.* Id est, an pro Neptuno coli te velis & immensi maris, cuius mensura non potest comprehendi. *Venias autem aliquanti pro sis accipiunt, ac si Græcè diceret *ἰσὴρ* siue *ἰσὴρ ἕρως*, ire veteres pro esse dicebant. *Numina sola colant.* Sola magna, præcipua, Id est, supra alios deos marinos quasi melior sit futurus & Neptuno & cæteris diis marinis. *Thule.* Insula est Oceani inter septentrionalem & occidentalem plagam, vltra Britanniam, iuxta Orchadas, & Hiberniam in hæc Tile cum sol in Cancro est, dies continuus sine noctibus esse dicitur. Præterea miracula de hac insula feruntur, sicut apud Græcos Ctesias & Diogenes, apud Latinos Sammonicus dicit. *Tethys emat o. v.* Tethys est vxor Oceani, nympharum mater. Quod autem ait *emat*, ad antiquum nuptiarum pertinet ritum, quo se maritus & vxor inuicem emebat, sicut habemus in iure. Tribus enim modis apud veteres nuptiæ fiebant, vsu, si, verbi gratia, mulier anno vno cum viro licet sine legibus fuisset: farre, cum per Pontif. Max. & Dialem Flaminem per fruges & molam salfam coniungebantur, vnde confarreatio appellabatur, ex quibus nuptiis patrimi & matrimi nascebantur, coemptione verò atque in manum conuentione, cum illa in filia locum, maritus in patris veniebat, vt si quis prior fuisset defunctus locum hæreditatis iustum alteri faceret, & bene, *Seruiat*, quia quæcunque in manu conuenerat, omnia protinus quæ doti dicebantur, marito seruiant, hanc Tethen. Cic. in Timæo Salaciam dicit, generum verò pro marito positum multi accipiunt, iuxta Saffo quæ in lib. qui scribitur epithalami ait, *χαίρει νύμφα, χαίρει κούρη* *χαίρει πατὴρ ἀδελφὴ* sic & Pind. *ἐν τῷ ἰδῆ ἰδῆ ἰδῆ.* *Tardis Hydus t. m. a.* Id est æstiuus. Vel quia optat vt diu viuat, vel quia Virgo & Libra *ἰσὴρ ἕρως*, id est tardè orientia dicuntur. Et Tardis, an quia aureo sæculo longiores dies dicuntur fuisse, an post multos tardosque mentes vt deus fiat, an id: Aut incipient magni procedere menses, per hunc magni? *Qua locus E. i. c. f.* Ægyptij duodecim esse asserunt signa. Chaldæi verò vndecim. Nam scorpium & libram vnum signum accipiunt. Chelæ enim scorpij libram faciunt. Item Chaldæi volunt æquales esse partes in omnibus signis, sed pro qualitate sui, aliud signum xx, aliud xxx. habere: cum Ægyptij tricenae esse partes in omnibus velint. Modò ergo secundum Chaldæos locutus est, dicens posse eum habere**

- A** bere locum inter scorpionem & virginem. nam Erigone ipsa est virgo. Sciendum deinde est voluisse maiores in his signis esse deorum domicilia: ut Solis est Leo, Lunæ verò Cancer. Cæterorum verò quinque planetarum bina sunt signa: prout se ratio syderum sequitur. Nam primus circulus à terra; Lunæ est, secundus Mercurij, tertius Veneris, quartus Solis, quintus Martis, sextus Iouis, Saturni ultimus. Sed remotis Sole & Luna, quorum sunt domicilia Leo & Cancer: hi quinque ordine quo eorum sunt circuli, bina possident signa, vnum à sequentibus, & vnum à superioribus: ut Mercurij sint Virgo & Gemini: Veneris, Libra & Taurus: Martis, Scorpium & aries: Iouis, Sagittarius & Pisces: Saturni, Capricornus & Aquarius. Vnde per hæc loca syderum, Augustum & fortem propter Scorpionem, idest Martis domicilium, & iustum propter Libram: & prudentem propter vicinam Virginem, idest Mercurij domicilium fore significat. Vel certè idè inter Scorpionis brachia, quæ sunt Libra, & Erygonem, quæ est Virgo, quia Libra æquitas, Virgo Iustitia, Sanè hæc Erygone Icarj filia fuit, tantæ pietatis in patrem, ut cū eum vidisset mortuum, omni se luctu ac mœtore conficeret, ob quam rem misericordia deorum inter signa locum virginis sub Iustitiæ vocabulo iussa est obtinere. Chelæ autem sequentes ideo ait, quia sicut dictum est ipsæ sunt Libra. Bene autem Augusto inter Virginem & Scorpionem, idest inter iustitiam & virtutem, locum tribuit. Nam Chelæ, Scorpj brachia sunt, quæ sexaginta partes in cælo sunt: solum fore significat. *Panditur ipse tibi.* Ordo est, Quà locus ipse tibi panditur. Tibi autem, in tuum honorem & gratiam. *Ipsæ autem, vltro sua sponse, Ipse tibi.* Hic distinguitur, nisi dixeris, Ipse tibi, tum brachia contrahit ardens Scorpium, * bene optantis, verba maledictum comprehendisse videantur. *Tam brachia c. a. s.* Ideo Augusto merito iuxta Scorpionem locum adsignat, quia sydus hoc supra Romam positum creditur. Varro tamen ait se legisse Empedotum. *cuidam Syracusano à quadam potestate diuina mortalem aspectum detertum, eumque inter cætera tres portas vidisse, trêsq; vias. Vnam ad signum Scorpionis, quæ Hercules ad deos ipse diceretur: alteram per limitem, qui est inter Leonem & Cancrum: Tertiam esse inter Aquarium & Pisces: Argutè itaque eam viam & sedem tribuit Augusto forti Imperatori, quam habuit deus fortis. *Ardens Scorpium.* Ardens ad illud refertur, quia Martis est domicilium: nam Scorpj tempus frigidum est, quippe cuius Nouember mensis est. Vel *ardens* ad virus eius, vel ad cupiditatem Augusti recipiendi. *Iusta plus pario.* Secundum Chaldaeos qui Scorpionem dicunt spatium duorum signorum tenere. Ergo & loci spatio te inuitat. *Quicquid eris.* Ordo est, Quicquid eris, da facilem cursum. Cætera enim per parenthesin dicta sunt. *Nec sperens tariara regem.* Nec sperent dixit, quasi beneficium de quocunque venerit. Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido. Allegorice dicit illum nec debere mori velle, nec posse. Diram autem pro magna vel vehemens. *Quamuis Elyfios in G. c.* Licet præferantur inferi à Grecis Poetis. *Nec repetita, a. p. m.* Ceres cum raptam à Plutone Proserpinam filiam diæ qua sisset, tandem aliquando eam esse apud inferos comperit: pro qua re cum Iouis implorasset auxilium, ille respondit posse eam reuerti si nil apud inferos gustauisset. Illa autem tam Punici mali in Elyfio grana gustauerat: quam rem Alcalaphus Stygis filius prodidit. Vnde Proserpina ad superos remeare non potuit. Hinc ait Lucanus, *Quæ te desinat Acinea dapes.* Quam necessitatem modo Virgilius Proserpinæ tribuit voluntati. Sanè Ceres à Ioue postea meruisse dicitur ut Proserpina sex esset cum matre mensibus, sex cum marito: quod ideo fingitur, quia Proserpina ipsa est quæ & Luna, quæ toto anno sex mensibus crescit, sex deficit, scilicet per singulos menses quindenis diebus: ut crescens apud superos, deficiens apud inferos esse videatur: & sequitur & *Proserpina matrem* ad admirationem Elyfiorum posuit, quod matri prælati sunt. *Da facilem cursum.* Mco scilicet poemati. *Atque audacibus a. c.* Verècundè suas vires extenuat, & commendat operis difficultatem dicendo *Audacibus, Ignarisque viae mecum miseratus agrestes Ingredere.* Aut mecum viae (id est rationis) aut artis ignaros miseratus rusticos iuuat, aut mecum ignaros intelligas: aut rusticis ignaris faue mecum, idest quibus etiam ego his scriptis plurimum collaturus sum: aut mecum ignaros agricolis miserare: aut eis mecum faue. *Et votis iam nunc assuesce vocari.* Id est viuis adhuc. Nam (ut diximus) Augustus viuis diuinis honores meruit.

F Vere nouo, gelidus canis cum montibus humor
Liquitur, & Zephyro putris se gleba soluit,
Depresso incipiat iam tum mibi taurus aratro
Ingemere, & sulco attritus splendescere vomer.
Illa seges demum votis respondet auari
Agricola, bis qua solem, bis frigora sensit:
Illius immensa ruperunt horrea messes.

Vere nouo gelidus canis cum montibus humor Liqueitur. Nouum multa significat, nam & recens ali-
 quid nouum dicitur, ut ipse ait, *Et mihi non æstate nouum, idest recens: nouum dicitur &*
 magnum, ut Pollio & ipse facit noua carmina; modò autem Nouum Ver ideo ait, quia anni
 initium mensis est Martius. Et sciendum decem tantum menses fuisse apud maiores. Martium
 autem anni principium habere voluerunt, propter Matrem suæ gentis auctorem, quod multis
 firmatur auctoribus. Nigidius in sphaera Græcica, nouum annum æquinoctium Vernale mem-
 orat. Varto epistoliarum quæstionum, *Inter mensem Februarium qui tunc esset extremus, & inter*
calendas Martias quæ tunc erant prime. Atta, annum nouum voluerunt esse primum mensem Martium.
 Et alibi, *Maiores Martium primum habuerunt.* Aprilis verò dictus est, quasi terras tepore aperies.
 Maius à Maia Iunius à Iunone, quamquam alij à maioribus & iunioribus hos duos menses
 fuerat esse nominatos. Nam antea populus Rom. in centurias iuniorum & seniorum diuisus
 fuerat Reliqui iam à numero nominabantur, Quintilis, Sextilis, September, October, Nouem-
 ber, December, & hi erant tantum decem menses. Duo verò, propter rationem signorum anni,
 intercalabantur, qui postea à Iano & à Februo nominati sunt. Februus autem est Ditis pater:
 cui eo mense sacrificabatur. Quintilis & Sextilis mutati sunt postea in honorem Iulij Cæsaris
 & Augusti. Vnde sunt Iulius & Augustus, Sic Ouidius in Fastis. Ergo *Vere nouo*, & anni initio
 accipiamus, & prima parte Veris. Nam anni quatuor sunt tempora diuisa in ternos menses: qui
 ipsorum temporum talem faciunt discretionem: ut priore mense Ver nouum dicatur: secundo
 adultum: tertio, præceps. Sicut etiam Sallustius dicit, *vbique noua ætas, adulta præceps.* Sic Au-
 tumnus nouus, adultus, præceps. Item Hyems, noua, adulta, præceps vel extrema. Vnde est, Ex-
 tremæ sub casum hyemis. Sanè sciendum Xenophontem scripsisse vnum librum Oeconomi-
 cum: cuius pars vltima agriculturam continet: de qua parte, multa ad suum hoc opus Virgilius
 transtulit, sicut etiam de Georgicis Magonis Afri, Catonis, Varronis, Ciceronis quoque libro
 tertio Oeconomicorum, qui agriculturam continent. Nam primus præcepta habet quemad-
 modum debeat materfamilias domi agere: secundum quemadmodum foris paterfamilias. Illud
 quoque sciendum est in his libris non esse obscuritatem in quæstionibus, sicut in Æneide, nisi
 in paucis admodum locis. Sed in hoc tantam esse difficultatem vt res positas intelligamus: id
 est *vt res ager*, sicut hac prima quoque eius præcepta significant, Nam hoc dicit agrum fertilem,
 idest pinguem & herbosum, bis debere arari: semel verno tempore, vt & herbæ adhuc teneræ &
 sine femine auellantur: & æstatis calore, vt superfluum humor siccetur, vel glebarum putrefiat
 durities: & semel Autumnali arandum cum seminibus. Agrum verò tenuem & sterilem Au-
 tumnali tantum tempore arandum: ne si etiam Verno araueris, exiguum eius humor siccetur
 æstate. *Canis montibus, albis ex niue. Liqueitur.* Liqueor cum nomen est *Li* breuis est: cum ad verbū
 venerit, producitur: vt liquor, liqueris, liqueitur: nam mutauit naturam: sicut homo, humus, hu,
 breuis est: humanis producitur. Item *itur, i* producitur: iturus corripitur. *Liqueitur* Autem de-
 fluit resoluitur. Et *zephyro putris se gleba resoluit.* Quo tempore Fauonij flatu arua laxantur,
 quæ fuerant præclusa frigidibus. Ipse alibi, *Rura gelu tunc claudit hyems.* Putres autem gle-
 bas, solubiles quas tepor efficit & aratrum. *Depresso incipiat iam tum mihi taurus aratro Ingemere.*
 Aliud pendet ex alio: nam altius impressum aratrum boues cogit in gemitum: quod genus a-
 rationis, pingui conuenit terræ: nam è contrario paulò post de infœcunda terra dicturus est,
 Tenui fat erit suspendere sulco. *Mibi autem, aut vacat: Cicero, Qui mihi accubantes in conuiuiis.*
 Aut *mibi*, id est rustica amanti terras. Et *taurum* bouem fortissimum accipimus: nam tauri diffi-
 cile ad aratra iunguntur. *Aterius splendescere vomer.* Lucretius, *Occulto decrescit vomer in aruo.* quod
 euenire frequenti aratione nouimus, vt & splendidior fiat & teratur. Cato in oratione ad fi-
 lium *Vir bonus est, Mi fili colendi perius, cuius ferramenta splendent.* Dicimus autem & hic vomer, &
 hic vomis: sed ab vtroque, huius vomeris facit. *Illæ seges demum.* Seges modo terra, vt nec, pecori
 oportuna seges. *Demum, nouissimè, Verè specialiter.* *Vosis respondet* Immane quod ait *vosis*,
 nam plerumque plus optamus quàm speramus posse contingere. *Respondit* aut satisfaciet aut
 consentiet: vt, *Dictis respondent cætera matris.* *Auari, idest, quamuis auari, & plus est quam*
 si dixisset parci. Nigidius. *Quia qui parciore est, suo contentus est, quod auarus non facit: Bis que solem, bis*
frigora sensit. Quæ bis & dierum calorem; & noctium senserit frigora. Per quod duplicem ostē-
 dit arationem, Vernalem & Autumnalem. nec enim ad tempora æstatis vel hyemis referre
 possumus quod ait, *Bis solem, bis frigora*: quia non sunt in Italia in vno anno duæ æstates, &
 duæ hyemes: sicut geometriæ dicunt esse in quadam parte Indiæ in insula Taprobane. aut si-
 cut quidam dicunt, ideo bis, vt semel cum fructibus, semel vacua solem & frigus perpeffa ac-
 cipiamus. *Immensè, Infinitè.* *Rasperunt horrea.* Plus est quàm si diceret impleuerunt, hoc est vt
 non habeat vbi reponat.

Ac prius, ignotum ferro quàm scindimus aqnor,

Ventos

A

Ventos, & varium caeli praediscere morem
 Cura sit: ac patrios cultusque, habitusque locorum:
 Et quid quaeque ferat regio, & quid quaeque recuset
 Hic segetes, illic veniunt felicitus vna:
 Arborei fetus alibi: atque iniussa virescunt
 Gramina, nonne vides, croceos ut Tmolus odores:
 India mittit ebur, molles sua tura Sabaei:
 At Chalybes nudi ferrum, virosaque Pontus
 Castorea, Eliadum palmas Epiros equarum?

B

Ac prius ignotum ferro quam scindimus æquor. Id est ante quàm faciamus veruactum, Si autem non immentum, sed ignotum legeris, nobis ignotum significat. Æquor autem modò terram accipe, ab æqualitate dictum. . . . tam, vt præcipitèmq; Daren ardens agit æquore toto. Vnde & maria, æquora dicunt. Ventos. Quia diuersis locis diuersi prævalent venti. Et hoc dicit, Debes scire, ager cui vento subiaceat. Varium caeli prædicere morem. Id est aeris, Lucretius, in hoc caelo qui dicitur aer. Et hoc dicit, Debes etiam caeli qualitatem nosse, vtrum pluuiis gaudeat, an tepore, vel frigore. Patrios cultusque, habitusque locorum. Duas res dicit, Sciendum est, ager & quemadmodum à maioribus cultus sit, & quid melius ferre consueuerit, nam habitus locorum, possibilitates vel naturas accipiamus, quas Græci τὰ ἴζη dicunt. Alij patrios naturales exponunt. Veniunt. Crescunt, vt, Et pulchro veniens in corpore virtus, vel proueniunt. Arborei fetus alibi. Id est pomæ. Et arboreum aliqui duobus modis . . . accipiunt. Aliter enim in Æneide de telo, ingens arboreum. Cornificius, vt folia que frugibus arboreis tegmina gignuntur. Atque iniussa virescunt gramina. Bene iniussa: nam frumenta studio iussa nascuntur. Vnde est, Atque imperat aruis. Et nunc hic vinum alibi deest, vt fiat, Atque alibi iniussa virescunt gramina. Nonne vides. Aut Mæcenati dicit aut rustico & argumentatur, quasi hoc dicens, Si vna prouincia ferre non potest omnia: quanto magis vnus ager? Tmolus. Mons Ciliciae, in quo nascitur crocum præcipue: nam loca commemorat, vbi plus prouenit & melius aliquid. Nam crocum & in Africa nascitur, sed non tale, nec tantum, quantum, vel quale in Cilicia. Sed Tmolus est mons etiam Lydiae, circa oppidum Tardis, qui diuersis floribus abundat. vnde multi de Tmolo croceos odores similes croco accipiunt; alij non dixisse eum crocum apud Tmolum nasci, sed vinum Tmoliceum crocei odoris. nam & crocum in Cilicia apud Corycum Sallustius meminit. India mittit ebur. Et in Africa fuerunt elephanti, sed maiores in India. Hinc est quod ait Terentius, Elephantis quem Indici præfecerat. Id est maximis. Et India mittit quasi pendit. Molles sua tura Sabaei, Sabæi populi sunt iuxta Syriam & Arabiam: dicti Sabæi dicitur in Æneide, quod apud eos tus nascitur, quo deos placamus. Molles autem ideo ait, vel quod sub aere elementiore sunt. (Nam vt ait Lucanus, Quidquid ad Eoos tractus munâque teporem Labitur, emollit gentes clem. nia caeli) aut certe quia Alexander Macedo dicitur obscænos omnes ab exercitu suo segregatos, illic condidisse. Sanè tus modò sine aspiratione dicimus: nam antiqui thus dicebant dicitur. quod diis placuit: tura enim à tondendo dicta esse voluerunt, à globis tonsis: cum quibus dicitur fluens de arboribus coalescere. Alij Sabæos Arabas . . . clonos Ægyptiorum ex effæminatis collectos ab . . . de Arabia illuc deductos; vel ideo molles quòd fæmineos cultus vestesque gerunt. At chalybes nudi ferrum. Subauditur vbique mittunt. Chalybes populi sunt apud quos nascitur ferrum. Vnde abusuè dicitur chalybs, ipsa materies: vt, Vulnificusque chalybs. Nudi autem, aut apud quos arbores non sunt: aut verè nudi, propter ferri cædendi studium. Nam legimus, Brontesque, teropésque & nudus membra Pyragmon. Virosaque Pontus castorea. Fibri, canes sunt Pontici: quorum testes apti sunt medicaminibus, propter quos vbi se requiri senserunt, eos fecant. De his Cicero, Redimunt se ea parte corporis propter quam maxime expetuntur. Iuuenalis, Qui se eunuchum ipse facit, cupiens euadere danno Testiculi. Castores autem à castrando dicti sunt. Virosa autem aut fortia, aut certè venenata. Nam licet sint multis remedio, tamen prægnantes eorum odore abiiciunt & egerunt partum. Et virosa dicta ab eo quod est virus. Alij fortia accipiunt, à viribus. Eliadum palmas Epiros equarum. Hypallage est: nam hæc dicit, Epiros creat equas optimas, quæ apud Elidem palmas merentur in Iouis Olympici curuli certamine. Sanè Epiros Græcè profertur: vnde etiam è habet accentum. Nam si Latium esset, epiros, epiros, Pi haberet, quia longa est. Nec mireris equas currere, nam, vt dicit Plinius, velociores sunt ideo quòd in cursu vrinam faciunt.

F

Continuò hinc leges, æternæque fœdera certis

Imposuit natura locis, quo tempore primam
 Deucalion vacuum lapides iactavit in orbem:
 Vnde homines nati, durum genus, ergo age terra
 Pingue solum primis ex templo à mensibus anni
 Fortes inuertant tauri: glebasque iacentes
 Puluerulenta coquat maturis solibus aestas.
 At si non fuerit tellus fecunda: sub ipsum
 Arcturum, tenui sicut erit suspendere sulco.
 Illic, officiant lætis ne frugibus herba:
 Hic, sterilem exiguus ne deserat humor arenam.

Continuò has leges. Iugiter, in æternum, ad perpetuum: sicut sequentia indicant, nam d' Arctus est, Aeternaque foedera. Deucalion vacuum lapides iactavit in orbem. Iam transit ad fabulam: & poetice dicit, Ista tum primùm statuta, quæ ab initio mundi constat fuisse. Vnde homines nati durum genus. Expressit τὸ εὐρύ, id est causatiuum. Nam & Græcè populi τὰσι dicuntur à lapidibus. τὰσι enim lapides dicuntur. Ergo age terre pingue solum. Iam redit ad causam. Primus ex templo à mensibus anni. Hoc est quod dixit, Vere nouo: Ex templo, induxit, & reposuit. Puluerulenta coquat maturis solibus aestas. Quæ glebas soluit in puluerem. Et reddit causam cur hoc debet fieri. Maturis autem solibus, id est, vehementer feruidis, magnis. Ipsius manu adiectum maturis solibus. Sub ipsum Arcturum. Id est autumnali tempore, quo Arcturus oritur. Et sciendum quod sub præpositio, quando tempus significat, accusatiuo gaudet: ut hoc loco Sub arcturum, id est circa arcturum. Item, Aut ubi sub lucem densa inter nubila sese. Et sub noctem cura recurrit. Et item, sub lucem exportant calathis. Hoc autem est tum cum iam puluere com. . . . Arcturus enim pluuiarum & tempestatum sydus est. Arcturus autem idem arctosylax, quia post vsq; caudam locatus sit. Item Bootes, quod boues cum plauistro agat: alij Archadem fuisse filium Callisthonis & Iouis dicunt: qui cum matrem in figuram vsq; ira Iunonis transfiguraram vellet occidere, ambo à Ioue in caelum esse translatos, illos Arcturus, illa Helice dicta. Alij Icarum hunc volunt esse: qui à pastoribus, quos vino tunc primum reperto ebrios fecerat, veluti dato veneno occisus esse. * Manu adiecti sunt deletis duobus, quorum alter totus legi. . . . potuit, Iphis sufficiant segetes ne frugibus illic: ex altero hoc tantum, ne deserat humor arenam. Tenui suspendere, pro tenuite: suspendere. Illic, in terra scilicet pingui. Officiant, noceant, obstant. Herba quæ internata segetem lædunt. Hic, In sterili, & tenui, & infœcunda. Quia si pressius aratur, terra tenusor, humor ad inferiora desidet, & sapor. . . . bunt: & hoc est quod supra diximus, omnia præcepta quæ commemorat, ad illud pertinent quod ait, Quid faciat lætas segetes. Sterilem exiguus. . . . pro ociosum, ut interdum lentus. . . . cessans, ut, segnisque secundo defluit amne. Arenam. Aridam terram, quæ est sicut arena.

Alternis idem tonsas cessare nouales,
 Et segnem patiêre siquã durescere campum.
 Aut ibi slaua seres mutato sidere farras,
 Vnde prius latum siliqua quassante legumen,
 Aut tenues foetus vicia tristisque lupini
 Sustuleris fragiles calamos siluamque songentem.
 Vrit enim lini campum seges, vrit auena:
 Vrit letheo perfusa papauera somno.
 Sed tamen alternis facilis labor: arida tantum
 Ne saturare fimo pingui pudeat sola, nève
 Effretos cinerem immundum iactare per agros:
 Sic quoque mutatis requiescunt foetibus arua.
 Nec nulla interea est inarata gratia terra.

Alternis, id est alternatim. Idem scilicet agricola. Tonsas nouales. Agros messos. Dicimus autem & has nouales & hæc noualia. Propriè nouales sunt primùm arua profcissa, & primùm segetem

- A** legetem ferentia. *Patiere. Patieris. Sicut durescere campum: Segnem cessantem. Et situ, pro otio, ut redeat in vires priores. Sanè sciendum & Ciceronem in dialogis, & ceteros philosophos tractare non quid debeat fieri, sed quid potissimum fieri. quam rem nunc Virgilius sequitur. Nam cum dicat multa remedia agrorum recreandorum, ponit præ omnibus intermissionem. Vnde eam rem frequenter iterat. *Aut tibi flaua seres mutato sydere farra. Si te terrarum cogit angustia, & non habes, ubi intermisso agro rursus seras: ibi frumenta seras, vnde legumina saltulisti. Aut si tibi est opus frumento, stercora sparge, & cinerem: vel incende stipulas. sydere. Modò anno. Lætum legumen. Fertile. Et lætus prout res fuerit accipimus: ut lætus homo, id est hilaris. lætum pecus, id est pingue. lætum legumen, ut diximus, fertile: & sic in reliquis. *Siliqua. Theca leguminis. Quassante. Id est quassa. Legumen dicitur quod manu legitur, nec sectionem requirit. Frumenta verò sunt omnia quæ ex se emittunt aristas. Nam quòd supra ait *Farra, frumenta accipimus: species est enim pro genere. Siliqua. Folliculo intra quem legumina nascuntur. Quassante. quæ sonet cum quassatur. Cælitius, Si quassante capite tristes incedunt. Plautus, Caputibus quassantibus. Far enim propriè genus est frumenti optimi. Dicitur frumentum à frumine, quod est gulæ prominens pars. *Aut tenuis satius vicia. Mirè ait *tenuis: nam vicia vix ad triplicem peruenit fructum, cum alia legumina prouentum habeant fecundissimum & fertilem. Fætus verò gi... vel fructus ut inscitur vero & fœtum... *Tristisque lupini. Amari: cum in gustu sit amarum triste. nam incoctus amarus est. Ennius, *Neque ill... triste queriat sinapi: nonnulli propriè calamos lupinorum, alas dici putant, ut *Ælius, *Ala ex lupino: furculi sine foliis. Cato in originibus, *Ala ex lupino lugium... tamen Varro de lingua Latina alam culmum fabæ dicit. ... *Vris enim lini campum. si ges. Bene excerpit hæc tria linum, auenas, papauer: & dicit post hæc, frumenta serenda non esse. nam licet manu legantur, & sint inter legumina: viribus tamen frumentis exquantur. Cælius libro tertio seri auenam ostendit, sed videtur poëta velut interrogatus, cur linum & quæ sequuntur dicit non feri debere, respondisse, vrit enim: quæ enim causalis coniunctio est. *Letheo persusa papauera somno. Plena obliuionis. Nam Ceres, Ioue admonente, dicitur cibo papaueris, orbitatis oblita (& re vera papauer gignit soporem) cum iam Proserpinam raptam à Plutone ex inferno recipere non potuisset. *Alternis facilis labor. Redit rursus ad præceptum quod scit esse præcipuum, Id est, ad intermissionem. *Alternis Intermissis: subaudi agris. *Facilis. Vtilis. Ne. Pro non. *Salutare. Recreare & reparare. *Pingui simo. Vel humido, vel fertili. *Sola. Terras. *Effatos per agros. Continua fertilitate lassatos: sicut etiam frequenti partu effæta dicitur mulier. *Cinere immundum. Ad discretionem illius quo vtuntur puellæ: de quibus cineribus in Bucolicis, Fer cineres Amarylli foras. *Mutatis satibus. Ut omni anno proferunt, sed diuersa: nam eadem ferre semper nõ possunt, nisi intermittant. *Requiescant satibus arua. Non etiam roborantur: quod intermissio efficit arationis: quam rem rursus repetit dicendo, *Nec nulla interea est inarata gratia terre, id est, maxima. Nam Liptotes figura est, id est maxima & præcipua: ut, Munera nec sperno, *Inarata. Non satæ. vnde est illud, *Alternis idem tonfas cessare nouales. Alij inarata accipiunt, quæ est pabulo pecoribus.**************************

*Sape etiam steriles incendere proficit agros:
Atque leuem stipulam crepitantibus vrere flammis:
Sive inde occultas vires, & pabula terra
Pingua concipiunt: sive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exodat inutilis humor.
Sen plures calor ille vias, & cæca relaxat
Spiramenta nouas, veniat quæ succus in herbas,
Seu durat magis, & venas astringit hiantes:
Ne tenuis pluuie, rapidæve potentia solis
Acrior, aut Borea penetrabile frigus adurat.*

- F** *Incendere proficit agros. Non agros, sed ea quæ in agris sunt, id est stipulas vel quisquillas: hoc est purgamenta terrarum, & alia inutilia concremare. Nam ut videmus si in agris qui incendendi sunt, desunt stipulæ, aliunde illuc nutrimenta portantur incendiij Alij non sæpe profuit, sed sæpe incendere accipiunt. *Atque leuem stipulam c. v. fl. in *basone poetica, vel superflua verbi repetitio. Nam stipula per se leuitatem significat, vnde leuem stipulam vocamus. *Crepitantibus verò sonantibus. Sive inde occultas vires. Inde, Id est ex igni: occultas autem, arcana quadam ratione calatas. In hoc autem sensu sequitur Heracliti opinionem, qui dicit omnia****

ex igne procreari: quem nunc terris alimenta præbere commemorat. *Visum*. Quod fecunditatem impedit. *Exulas inuisilis humor*. Nouè locutus est. Nam non ipse humor, sed terra defudat, vnde exudat pro exudatur accipimus, potest ergo exudare & quod emittitur, & quod emittit, accipi. *Cæca relaxat spiramenta*. Breues cauernas, per quas sudor emanat, quæ tenuitate sui non possunt videri: ergo occulta & latentia. *Nouas*, quæ ante non fuerant. *Relaxat*. Aperit. *Que*. Pro quæ. *Durat*. actiuum est hic. Dicimus enim & duro & duror: duro neutraliter, & dureo, *Hiansis*. Apertas & patentes. *Ne tenues pluuie*. Aut lentæ & penetrabiles: aut epitheton est aquarum. Aquæ enim naturaliter tenues sunt. sic alibi, Aut in aquas tenues delapsus abibit. Alij tenues, inutiles, ieiunæ, macræ, quib. contrarium pingues, vt est, tonuis vbi argilla. *Acrior*. pro acris, vt iam senior. *Aut boreæ penetrabile frigus*. Quod omnia penetrat. *Adurat*. Adurat & ad solem & ad frigus pertinet: nam vno sermone duo diuersa conclusit, quæ tamen vnum effectum habent. nam & frigoris finis, est caloris initium: & summus calor, frigoris est principium. Vnde quasi vnus effectus est & frigoris & caloris. hoc est Græci dicunt *αὐτὸν τὸν καὶ τὸν κρύον*.

Q Multum adeo, rastris glebas qui frangit inertes
 Vimineasque trahit crates, iuuat aruatneque illum
 Flaua Ceres alto nequicquam spectat Olympo:
 Et qui proficisso quæ suscitât equore terga,
 Rursus in obliquum verso prorumpit aratro,
 Exercetque frequens tellurem, atque imperat aruis,
 Humida solstitia, atque hyemes orate serenas
 Agricola. hyberno lætissima puluere sarras,
 Lætus ager. nullo tantum se Mæstia cultu
 Lactat: & ipsa suas mirantur Gargara messes.

Multum adeo. Ordo, multum adeo iuuat arua. *Rastris*. Et hos rastris dicimus, & hæc rastra. legimus enim, *At istos rastris interea depono* in Terentio: Item, *Rastraque & incurui seuum rubue- re ligones*. Et rastra dicta, quod terram radant. *Glebas inertes*. Pigras, nihil creates. Et transit ad aliud præceptum. *Vimineasque trahit crates*. Ad agtorum scilicet exæquationem quam rustici Lypicem vocant. *Iuuat*. Vel adiuvat, vel quasi delectat. Et hic transit ad aliud præceptum. *Flaua ceres*. Flaua dicitur propter aristarum colorem in maturitate. Alto autem Olympo, aut poëticè dictum de cælo, illi fauere Cererem, aut verè altam segetem esse, non paleis tantum inanem, sed grauem frumento, nam ideo flaua Ceres: Et Ceres nomen est quod in polysyllabis in nominatiuo singulari producit vltimam, cum in obliquis corripit. *Alto*. De alto. *Ne quicquam*. Id est, Non sine causa. Nam semper duæ negatiuæ vnam confirmatiuam faciunt. Vnde malè quidam locum illum legunt in Terent. *Pater adesi, caue ne te tristem sentias*. Si enim hoc est, dicit vide vt te tristem esse sentias. quod procedere minimè potest; sed ita legendum est, *Caue te tristem esse sentias*. Nam & *ne* & *caue* prohibentis est. *Spectat*. Respicit. *Et qui proficisso quæ sarras*. Propria voce vltus est, cum, n. primò agri arantur quando duri sunt, proficindi dicuntur, cum iterantur, obfringi, cum tertiantur, lirari. *Quæ suscitât equore terga*. Id est vertit, & propriè suscitât, quia iacent in exerciti, terga autem superficem, vt Homerus, *ἰὼν τὰ γὰρ ἄρουρα*. *Quæ suscitât equore terga*. Id est terram quam arauerat. *Rursus in obliquum verso prorumpit aratro*. Scilicet autumnali tempore, quo iam cum seminibus aratur. Nam hoc præcipit, vt cum denuo aramus, tunc per obliquum aratra ducamus. nemo enim vno tempore bis arat. *Exercetque frequens*. Quidam exercet pro tractat accipiunt, vt, ferrum exercebant vasto c. i. a. Frequens autem pro frequenter. *Atque imperat aruis*. Id est, vt tantum ferant quantum ipse desiderat. Et hoc est quod ait suprâ, *Il- la seges demum* (votis respondet auari Agricola. Alij ne liberius ferant quæ volunt, sed quod fuerit satum tradunt. *Humida solstitia, atque hyemes optate serenas Agricola*: Bene ad votum se transtulit, neque, n. rusticus aliud potest hic facere nisi optare: nam duo sunt solstitia. Vnum æstiuum, octauo kalendarum Iuliarum die: quo tempore remeare sol ad inferiores incipit circulos. Et aliud, hyemale, octauo kalend. Ianuarii die, quo tempore sol altiores incipit circulos petere. Vnde hyemalis solstitij dies minimus, sicut æstiuus maximus inuenitur. Videtur ergo contrarium esse quod dicit, Optate pluuias per solstitia, & per hyemem serenitatem: cum (vt diximus) vnum æstiuum sit, & aliud hyemale solstitium. Sed sciendum modo annum in quatuor partes esse diuisum: in duo solstitia, & duo æquinoctia: vnum vernale, & aliud autumnale quæ Græci *ἰσοπέρας* vocant. Sunt autem hæc octauo kalendarum Aprilium, & octauo kalenda-

- A** kalendarum Octobrium die, qui annus olim in duas tantum partes diuidebatur, hoc est in æstiuum, & in hyemale solstitium, & in duo hemispheria. vt intelligamus omnia eum tempora voluisse complecti. Nam hoc dicit, Optandum rusticis vt autumnali & hyemali tempore sit serenitas quæ duo tempora pro vno habebantur secundum hemicyclij rationem, vt diximus. Vernali verò, & æstiuo tempore vt sint pluuia: quæ & ipsa duo tempora pro vno erant. Tam si diligenter attendamus: poetica licentia est vsus, vt pluralem numerum pro singulari poneret nam solstitia pro solstitio, & hyemes pro hyeme posuit, dicit autem, Optanda hæc quæ per naturam non sunt: quo possit vtriusque temporis asperitas mitigari: & æstatis calor pluuiis: & frigus hyemis serenitatis tempore. Sanè quidam humida solstitia atque hiemes orare serenas, pro hiemali tantum solstitio accipiunt, hoc est ea solstitia quæ humida hiberni temporis ratione esse necesse est: nam æstatis solstitia humida esse non possunt, vt sub vna significatione dictum sit humida solstitia atque hiemes, quod ostendunt subsequencia, hiberno lætissima puluere farræ neque. n. aliquid de æstatis solstitio vel tempore memorauit. Sed verior expositio hæc habet, humida solstitia atque hiemes orate serenas Agricolæ, non quod humida esse debeant, sed humida solstitia epitheton hiemis est, & modo hoc dicit, solstitia illa quæ humida sunt naturaliter, id est hiberna. ð Agricola, & hiemes serenas orate, nisi. n. serenum cælum fuerit, nec feri poterit, nec arari, vt ipse dixit in sequenti, hiberno lætissima puluere farræ. Nisi. n. serenum fuerit, puluis è terra leuari non poterit. Ergo hoc dicit, solstitia hiberna, & non solum solstitia, id est solstitiorum sola tempora, sed omnes hiemes serenas optandas. *Hyberno puluere.* Hyberna serenitate, eo quod nimia serenitas puluerem creat. Et est carmen rusticorum antiquum, *Hyberno puluere, verno liuo, grandia farræ Camille metes.* * Camillus adulescens est. *Lætus ager.* Hyberno scilicet sereno. Quia vbi hoc contigerit ne hæc quidem loca quæ fertilia sunt, id est Mæsia, & Gargara, quæ dicitur est in sequentibus, certent cum illo prouentu. *Nullo tantum se Mæsia cultu iactat.* Constat quidem Mæsiam circa culturam esse diligentem: sed non ei cultus suus tantum prodest, quantum hyberna serenitas & humidum solstitium. Mæsia autem provincia est Thraciarum vicina Scythiæ. Mæsia verò ciuitas Phrygiæ, hæud longè à Troia: quam magis debemus accipere propter Gargara montes Phrygios. Vnde apparet & in Asia esse regionem quæ Mæsia dicatur. Sanè Gargara multi auctores Græci, sicut Serenus Sammonicus tradit, altitudinem Idæ montis, & per hoc abusiue omnes summities montium Gargara appellantes, se etiam Gargara ciuitatem in radicibus Idæ montis in provincia Mæsia Asiæ, * quam Gargara abusiue pro cuiusvis rei multitudine vel copia posuerint. Ergo potest & hic sensus esse, vt sit, cum ab ea sit anni temperies, & hiems serena sit, & solstitium humidum, fructus optimè prouentire, hæc autem adeò agris esse necessaria, vt sine his, ne illi quidem fecundissimi Mæsiæ agri responsuri sint opinioni fertilitatis, quæ de his habetur. *Mæsia cultu.* Cultu autem ideo addidit, tanquam diceret omnisfeges, quæ tempestiuos humores habuerit æquabit fecunditati aruorum Mæsiarum, quæ propterea quod non quærant solstitiales imbres, sed naturali & proprio humore lætentur, maximum & præcipuum cultum habeant, & ita vberes ibi fructus proueniant, vt fecunditatem agrorum suorum, etiam Gargara ipsa mirentur. *Et mirantur gargades,* & non sua poma. Sanè Rubellius Blandus, & Quadrigarius, historici dicunt Gargarum flumen vocari in finibus Thurinis * fuisse oppidum mediocre, quod Garga nunc vicus est, quem Troes obscuro centum quinquaginta ignoto & incerto duce infederunt, scilicet nomine à vertice Ideo translato, à quo ciuitas etiam in finibus Troicis Gargara appellatur.

*Quid dicam, iactæ qui semine comminus arua
Insequitur? cumulosque ruit male pinguis arena:
Deinde satis fluiuium inducit, riuosque sequentes?
Et, cum exustus ager morientibus aestuat herbis,
Ecce supercilio cliuosi tramitis undam
Elicit: illa cadens raucum per lenia murmur
Saxa ciet: scatebrisque arenia temperat arua.*

F *Quid dicam.* Oratorium schema quedam recusare, quasi non sufficiat materiz, deinde referte, & quid dicam, quemadmodum iuuat arua qui insequitur. *Comminus.* Id est statim, sine intermissione. Non est ergo ex propinquo, qui significatus frequentissimus est in Cisalpina Gallia, vulgò enim dicunt, vado ad eum, sed comminus: vnde Virgilius magis patriam consuetudinem videtur secutus. Veteres. n. non in tempore, sed in loco comminus ponebant, id est iux-

ta, ut est comminus obruncant ferro, cui contrarium est eminus, id est longè. *Insequitur*. Profec-
quitur, & non finit quiescere. *Riuus*. Euerit, dissipat. Nam modò agentis est. vt, Vnà, Eurisque,
Notis que ruunt. nam aliter dictum est. Ruit alto à culmine Troia. *Malè pinguis*. Non pinguis,
id est sterilis. nam malè apud Virgilium sæpe pro non significat, vt malè sana sororem, *Demè*
satis flumini inducis, riuusque sequentes. Post commemoratam generalem agriculturam, transit ad
species & culturas venientes ex tempore. Nam arare: cinerem iacere, incendere æternum est:
irrigare autem non nisi nimia siccitatis est: sicut & siccare etiam aut ex magnis pluuiis, aut ex
fluminis eruptione compellimur. *Satis*. Segetibus, agris satis, id est seminatis: nam participium
est *Riuusque sequentes*. Iuges aut sequuntur, aut certe riuorum est epitheton, quia, quà duxerit
qui dicunt omne quod crescit animam habere: Vnde est, Atque interfice messes. *Eccè*. Id est ex
improviso. *Supercilio* autem Altitudine, summitate terrarum. Alij supercilia loca in obliquum
delinata, quæ supernè habeant alia fastigia ex accidenti dicunt. tramites autem sunt conualles
quæ de lateribus vtrinque peruia limitant montes, quæ solent etiam saltus nuncupari; Sed hic
tramite nunc pro valle ac saltu accipere debemus, & pro supercilio, simpliciter edito loco,
vt *Lucius in epistola*, nam ideo ait cliuosi. *Elicis*. Ab eliciendo, & apud antiquos, hodiè que in
aliquibus prouincijs Elyces appellantur sulci ampliores, ad siccandos agros ducti, vnde Poeta
ipso verbo vti voluit, nam & scrutatores vel repertores aquarum (aquilices dicuntur) barinulas
dixerunt. *Raucum per leuia murmur saxa ciet*. Non solum vilitati hanc rem dicit fore, sed etiam
voluptati: murmur autem sonum aquæ. *Leuia* verò, lubrica, nitida, detrita. *Scatebris*. Ebullitioni-
bus, quæ fiunt cum aqua in aliquas rimas defluerit. Vnde etiam vasa æstuantia scaturire di-
cuntur. vnde vulgò vasa vbi calida solet fieri, scaturæ appellantur. *Temperat*. Rusticus scilicet.

*Quid qui, ne grauidis procumbat culmus arisis,
Luxuriam segetum tenera depascit in herba:
Cum primum sulcos equant sata? quique paludis
Collectum humorem bibula deducit arena:
Præsertim incertis si mensibus annis abundans
Exit: & obducto late tenet omnia limo:
Vnde causa tepido sudant humore lacuna.*

Quid qui, ne grauidis procumbat arisis Grauidas aristas petiphrastinè; pro spinis posuit. Dici-
mus autem & hic spicus, & hoc spicum Cicero in Arato, *Spicum illustre ferens insigni corpore vir-
go*. Sed scire debemus in vsu esse à masculo no vt vtrunque numerum: à neutro vtro rato, & ten-
tum singularem inueniri, nam plurali nusquam lectum est. Et quid id est, quid dicam quantum
iuuat arua. *Culmus*. Iunctio spicarum. *Luxuriam segetum*. Bene luxuriam, vt ostendat rem super-
fluam, & nocituram nisi amputetur, officere, & bene luxuriam pascit non segetem. Sane lu-
xuriam iuxta antiquos multi dictum putant, cum luxuria dicatur, *Cum primum sulcos equant*
sata. Seminata hoc est, cum adhuc herbae sunt teneræ, id est cum ceperint sulcos herbae, hoc
est antequam cogantur in culmos, & per ista tempus ostendit. Sane hoc hemistichium Ver-
gilij vnum de inuictis est *Quique paludis*. Et hic iuuat arua, subaudiendum. *Deducit*. Siccet, detra-
hit. Sic paulò post, *Riuos deducere nulla Religio vetuit*, Id est siccate. *Bibula arena*. Quia
omnis arena bibula est. *Incertis mensibus*. Inopportunis: incerti autem menses sunt veris & au-
tumni. nam & hyemis certum est & frigus, & ætatis certus est calor: quidam incertos menses
pro quibuscumque qui adferant variam tempestatem accipiunt. *Exit*. Exire propriè dicuntur
flumina cum abundant extra ripas, vt cum spumens annis Exit. Veris verò & autumnii nunc
frigus, nunc calor est. *Obducto late tenet omnia limo*. Superlito, superfuso. *Late*. Valde ac multum,
id est per plurimum spatium. *Tenet occupat, & operit*. Vnde, Ex quo vel ob quam rem. *Tepido hu-
more*. Scanti, noxio, inuili. vel hoc est incertis mensibus; videtur enim de astate dicere tepido
humore. *Lacuna* autem sunt fossæ in quibus collecta aqua stare consuevit, id est quasi lacus
minores.

*Nec tamen (hec cum sint hominumque boiumque labores
Versando terram experti) nihil improbi anser,
Strymonæque grænes, & amaris in iuba fibris
Officiunt: aut ombra nocet. Pater ipse colendi*

A *Haud facilem esse viam voluit: primis quoque per artem
Mouit agros curis acuens mortalia corda:
Nec torpere graui passus sua regna veterno.*

Nec tamen hac cum sint hominumque hominumque labores. Ordo est, Nec tamen nihil improbus anser, Strymoniaque grues & amaris intiba fibris officunt, aut umbra nocet, Et hoc dicit, Licet hæc omnia quæ dixi, arando sint experti & hominum & bouum labores: tamen sunt adhuc aliqua quæ obsunt, nisi prouideris, ut aues absint, aut umbra arborum. Improbus anser. Infatiabilis, nulli probandus. Et dicit anseres agrestes, Strymoniaque grues. Thracia, à fluuio vel lacu Strymone, qui sunt circa Amphipolim ciuitatem: Et amaris intyba fibris. Donatus dicit, malè quidam intybam auem quandam amari iecoris accipiunt, nam intyba dicit cicorea, quarum radices multæ & tenues ambiunt segetes & necant. Fibris autem abusuè ait, quòd radices intyborum hæc atque illac decurrant, ut fibræ per iecur, id est venæ quædam ac nerui. Alij fibras propriè dicunt rei cuiusque extremitates, sicut Cicero in Gabinum, Fibrae cinctorum madentes: Et in Tusculanis Non solum vatos amputare miserrimum sed omnes radicum fibras euellere Vnde & iocineris extremitates fibræ à nonnullis appellatur. Bene ergo Vergilius intyborum vel radicum vel scilicet extremas partes fibræ à nonnullis appellatur. Bene ergo Vergilius intyborum vel radicum vel scilicet extremas partes fibræ dixit. Alij herbas adferunt, ut Nigidius commentario grammaticali post. Sed antea fibræ dicta est, ut nunc etiam rustici dicunt. Potest ergo hic fibris pro herbis accipi, quando ipsa intybus herbæ species est. Amaris, nocentibus. Ut, Hostis amare. Aut umbra nocet. Ut nocent & frugibus umbræ. Viam. Rationem præbet. Mouit agros curis acuens mortalia corda. Dicitur est Iouem fecisse multas, quæ possunt in vituperationem venire: & ea hoc colore defendit, quòd dicit voluisse eum ingenium mortalibus ex necessitate præstare, nec torperet otio, quod ex rerum abundantia procreatur. Et mouit agros, tanquàm ipse colat agros, ut ille colit terras, vel mouit, id est iussit coli, ut est terram vertere, curis verò sollicitudinibus. Acuens. Exercens. Verno, Pigrizia, otio, quia plerumque otiosos solet hic morbus incessere, Plautus in Adducto, Opus facere nimio quàm dormire mauolo, V eternum meuo. Veternus autem dicitur morbus intercuti idrops, qui homines efficit pigros, & dicimus hic Intercus, huius Intercutis.

*Ante Iouem nulli subigebant arua coloni:
Nec signare quidem aut partiri limite campum
Fas erat: in medium querebant: ipsaque tellus
Omnia liberius, nullo poscente, ferebat.
Ille malum virus serpentibus addidit atris,
Prædareque lupos iussit, pontiumque moueri:
Mellæ quoque decussit, foliis ignemque remouit:
Et passim riuus currentia vina repressit:
Ut varias usus meditando extunderet artes
Paulatim, & sulcis frumenti querebat herbam,
Et silicis venis abstrusum excederet ignem.*

Ante Iouem. Ante regnum Iouis. Nulli Vetustè pro non significat, Terentius in Hecyra, sè non querit, nullus dixeris ut ipse alibi, Nulla Venus non vlli antum flexere H. Tole est & nil mea carmina curas, pro non curas. Subigebant, domabant, mollebant, ac per hoc colebant. Limite termino, vel limes agro positus. Nec signare quidem, signare, notare, propterea quòd cum agri colonis diuiderentur, fossa ducebantur ab Oriente ad Occidentem, quæ cardo nuncupatur, & alia de Septentrione ad Meridiem, qui decimanus limes vocabatur: & alij minores erant in obliquum disereti, qui lineares appellabantur, & agros per centurias siue per iugera diuisos coercebant. Ipsa tellus. Ipsa, viro, sponte sua, ut Ipsa lacte domum. Aut partiri. Diuidere & designare. Fas. Id est, lex. In medium querebant. In commune, id est, in publico, ut ipse alibi, consulti in medium. Omnia liberius, quia supra ait, Atque imperat aruis. Alij liberius pro liberalius accipiunt, Bene, tunc enim liberè cuncta sponte ferebat: nunc autem imperante alio per laborem cultura seruiunt. Ille Iupiter scilicet adeptus imperium. Malum virus. Bene ad discretionem epitheton addidit. Nam virus & bonum & malum est, sicut venenum: nam idem est. Venit autem à Græco: nam illi casus, ut in medio habent, id est bonum & malum. Sanè Virus, hodie tres tantum habet casus: hoc virus, hoc virus, & virus. Antiqui, huius viri dicebant. Lucretius, Terri primordia viri. Nonnunquam pro foetore ponitur virus, ut apud Lucilium. Anseris herbilis virus. Addidit aut abundat, aut addidit, quia habebant ante non nihil veneni. Atris modo noxiis, id est ad tenebras & mortem mittentibus. Prædareque lupos iussit, utrum ut ipsi prædas sa-

ciant, an vt ipsi capiantur? *Pontumque moueri, vētis scilicet.* Cicero, *Mare mouetur ventis, ne purifcat.*
Mellaque decussit foliis, quia est opinio fluxisse arboribus mella. *Ignemque remouit.* Non penitus
 sustulit, non extinxit, sed occuluit. Vnde est, *Quærit pars femina flammæ Abstrusa, in venis si-*
licis. Vt *varias usus, vltus* vix, vt cum opus rebus esset, excogitarentur artes per quas inueni-
 rentur. *Meditando ab agente est, idest dum meditatur.* *Extumleret,* Studiosè reperiret & coleret.
Paulatim. Epitheton artium est *Pasim* Abundanter vbique. *Riuus, Fluminibus.* *Frumenti herbam.*
 Periphrasis segetis, vt nec graminis attingit herbam. *Quæreret, idest ipse vsus, & quæreret, quasi*
adhuc quod non esset, idest quasi intus in sulcis quæreret. *Vt silicis venis.* Propriè dictum, *Qua-*
drigarius quarto, Imer venas saxi, abstrusum, latentem & quasi diuinitus absconditum: Et hoc est quod
 dixit, ignemque remouit. Sanè absconditum dicitur non absconsum, quia conditum facit, non
 consum.

Tunc alnos primum fluuij sensere cauatas:
Nauita tum stellis numeros & nomina fecit:
Pleiadas, Hyadas: claramque Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras, & fallere visco
Inuentum, & magnos canibus circumdare saltus.
Atque alius latum funda iam verberat amnem
Alta petens: pelagosque alius trahit humida lina.
Tum ferri rigor, atque argute lamina serræ:
Nam primi cuneis scindebant fissile lignum.
Tum varia venere artes: labor omnia vincit
Improbis: & duris vrgens in rebus egestas.

Alnos arboris species & per hoc lyncas fluuiales ostendit. *Fluuij,* id est qui in fluuiis nauigant. *Sensere cauatas.* Hoc est quod ait paulatim *Nauita* Pro nauata: sicut *Mauors* pro *Mars.* *Numeros & nomina fecit.* Numeros aut currendi modos, idest ortus & occasus: quod si est, quasi rem philosophorum prætermisit: nam tantum de nominibus dicit, vt *pleiadas, hyadas.* Aut certè re vera ait numeros: nam *Hipparchus* scripsit de signis: & commemorauit etiam, vnumquodque signum quot claras, quot secundæ lucis, quot obscuras stellas habeat, secundum quod bene commemoratis signis, quasi notum, stellarum numerum prætermisit. Aut numeros quia *Septentrionem* dicimus: Numina fecit verò notamina, *Plautus* in *Menechmis, Inuentus fecit nomen periculo mihi.* Et in eo quod dicit nauitam stellis numeros & nomina fecisse: significat necessitate quærendarum rerum, quæ ante sponte sua cunctis proueniebant, homines nauigandi peritiam & studium reperisse: & ex eo quod sequitur, id quod præcedit ostendit. Nauigandi quippe peritiam sequitur studium motus, & rationes syderum cognoscendi, propter tempestatem maris, & ventorum motus. *Pleiadas,* Signum est ante genua *Tauri,* quod *Græci* *ἑὸς* dicunt id est * petimen. *Quidam* autem non omnium bouum *ἑὸς,* sed eorum tantum qui sunt ita vt *Cyprij* gibberes. sicut *Aristoteles* quoque refert, sed & gibber ipsum *ἑὸς* nominat, sed *Pleiades* ortu suo primæ nauigationis tempus ostendunt. Vnde *Græcè* *Pleiades* dicuntur *ἑὸς τῆς ἁλῆς:* latinè *Vergiliæ,* à verni temporis significatione, quo oriuntur: vel quod *Pliones* & *Atlantis* filia sint. Sunt autem septem *Trygete, Arctone, Celanis, Sterope, Merope, Electra,* quæ excisum filium dolens lucere desit: quidam *Steropen* volunt non apparere, velut erubescentem, quod sola è fororibus cum *Sispho* mortali concubuerit. *Hyadas,* signum est & in fronte *Tauri,* quod ortu suo efficit pluuias: vnde stellæ ipsæ, *Hyades* vocantur *ἑὸς τῆς ὑέος* quas Latini exinde *Suculas* appellauerunt. Alij *hyadas,* à porcis quas *Græci* *hyadas* dicunt, à nobis sues appellantur, non à pluuiis, quas *ὑέος* vocant, dictas accipiunt. nam ideo & *suculas* dici à suibus. Hæ sunt in fronte *tauri,* in formam *Y* litteræ. Vnde etiam *Yadas* dici volunt. Has alij septem, alij quinque dicunt his nominibus, *Pytho, Synecho, Baccho, Cardie, Niseis.* *Claramque Lycaonis Arcton,* *Elicem* dicit, idest maiorem *Septentrionem:* nam minor *Cynosura* dicitur, *Lycaonis* autem, *subaudi* filiam, vt *Deiphobe* *Glauci.* *Lycaon* enim rex *Arcadiæ* habuit filiam *Calistho,* quam cum vitiaisset *Iupiter,* *Luno* in *ursam* conuertit: & postea *Iuppiter* miseratus in signum *Septentrionis* cæleste transtulit. *Claram* ergo *notam,* vt tuus *ἑ* clarissime frater *Pandare,* vel quia non vel nunquam occidit, ideo *claram,* vel quia illic alia obscurior est. *Tum laqueis captare feras & fallere visco* *Inuentum* captare, occupare, velle & vnus sensus est diuinus interpositione alterius. Nam *Laqueis captare feras,* ad venationem pertinet. idest illaqueare feras incuruatis arboribus: *Fallere visco,* ad aucupium. Item ad venationem, *Et magnos canibus circumdare saltus.*

- A** *salus*. Malè autem de aucupio quidam hoc respuunt, totum referentes ad venationem : & dicunt, *Fallere visco*, pro visceratione positum. Constat enim luparios carnibus tinctis veneno lupos necare. quod ideo non procedit, quia hoc viscum huius visci facit, sicut templum templi. vnde est *Fallere visco*. Viscus verò id est caro, visceris facit, vt pecus, pecoris. Et si de carne loquebatur, viscere debuit dicere. Lucretius, *Permixtus viscere sanguis*. Item ipse, *Viscus gigni*, sanguemque creari. Primo de nautis, & nauigio inuento: postea de venatione dixit: nunc de piscatoribus loquitur. cuncta enim hæc necessitas inuenit. *Atque alius latum funda iam verberat*. Ordo est iam alius & funda. Genus est retis dictum à fundendo, id est iaculum quod dicitur *βόρεα*. *Alta petens*. Nonnulli alta petens ad maris piscationem adplicant, vt prima pars, funda iam verberat amnem, fluminis piscatio videatur. Alta petens pelagóque alius trahit humida lina, de mari dixerit. *Trahit humida lina*. Verriculum significat. Et trahit rectè, quia hoc genus retis tragum vocatur. *Ferri rigor*. Durities ferri, vnde enses rigidi fierent, vnde & rigidus homo dicitur. *Argute ferræ*. Stridula, sonora, vt arguto pectine. Et dicitur. Perdix, sororis Dædali filius, inuenisse circinum & ferram. Lamina autem ferræ, definitio: *Scindebant fissile lignum*. Quod findi potest, aut scindendo fissile faciebant, aut ibi scindebant vbi fissile erat. *Tum varie venere artes*. Ex necessitate scilicet diuersarum rerum, quibus homines repressa spontanea cunctarum rerum origine, & terrarum fructificatione cœperunt egere. *Labor improbus*. Vel magnus, vel nulli probabilis: nullus enim est amator laboris vel indefessus, adfiduus, sine moderamine. *Et diuis*
- B** *urgens in rebus egestas*. Prior est egestas, quàm paupertas, paupertas, n. honesta esse potest. Egestas autem turpis est. Perfrus: *Magister artis ingenijque largitor Venter, negatas artifex sequi voces*.
- C**

*Prima Ceres ferro mortales vertere terram
 Instituit: cum iam glandes, atque arbuta sacra
 Desiccerent sylues, & victum Dodona negaret.
 Mox & frumentis labor additus vt mala culmos
 Esset rubigo, segnisque horreret in aruis
 Carduus: intereunt segetes, subit aspera sylua,
 Lappaque tribulique: interque nitentia culta
 Infelix lolium, & steriles dominantur auena.
 Quòd nisi & assiduus terram insectabere rastris,
 Et sonitu terrebis aues, & ruris opaci
 Falce premes umbras, vosisque vocaueris imbrem:
 Heu magnum alterius frustra spectabis aeternum,
 Concessamque famem in syluis solabere quercu.*

- D**
- E** *Prima Ceres ferro mortales vertere terram Instituit*. Prima Ceres omne agriculturæ genus hominibus indicauit. superfluum enim questionem mouent commentarij, dicentes Osyrim vel Triptolemum aratrum inuenisse. nam aliud est vnam rem inuenire, & aliud omnem agriculturam docere: quod fecit Ceres, Nam ferrum dicitur, cuncta generaliter rusticorum arma complectitur. Sanè solum hoc nomen est in polysyllabis quod vltimam producat in nominatio, & eam in obliquis corripit, vt Ceres cereris. *Sacra desiccerent sylue*. Emphasis est, id est etiam sacra, quarum sterilitas cæterarum quoque significat infecunditatem. *Arbuta* autem sunt rubra poma sylvarum, quæ Plinius vnedones vocat: quòd asperitate sua plura edi non possunt. Sylua autem si nominatiuus pluralis est, figurata declinatio est, si singularis genitiuus est, possessiua. *Victum Dodona negaret*. Dodona ciuitas Epiri est, iuxta quam nemus est Ioui sacratum, & ab antiquis glandibus semper, de cuius nemoris arboribus, columbarum oracula petentibus, dare consueuerant, & ideo *κατ' ἰσχυρὰ* Dodonæ efficit mentionem. Quia dixit Chaonia pingui glande mutauit arista: sunt, n. Chaones in Epiro perinde vt Dodona. Et totum quod dicitur hic, hoc est, Prius homines vt legimus pasti glandibus, sunt, nec aliud ad victum quærebant. Cui igitur iam desiccerent glandes, & non solum quælibet sylua, sed etiam sacra victum hominibus negarent, & cum aliis syluis ipsa quoque Dodona ciuitas, quæ iuxta se nemus Ioui consecratum habebat, glandes visibus humanis subtraheret. Ceres prima omne genus agriculturæ hominibus indicauit. *Labor additus*. Aut datus: vt nihil mali ante habuerint, aut vera additus: quia ante erat quidem labor, sed tantum herbarum, interborum: postea accessit rubiginis, carduorum. Labor autem quem Græci *κατ' ἰσχυρὰ* dicunt. *Esset*. Comestet, consumeret: vt, Est mollis flamma medullas. *Rubigo* autem genus est vitij quo culmi pereunt. Quod à rusticis calamitas dicitur. Hoc autem genus vitij ex nebula nasci solet cum nigrescit & consumit frumenta. Inde & Rubigus deus, & sacra eius decimo kalend. Maias Rubiginalia ap-

Pellantur. Sed hæc res abusiue rubigo dicitur. Nam proprie rubigo est (vt Varro dicit) vitium A
obscenæ libidinis quod vlcus vocatur id autem abundantia & superfluitate humoris solet nasci, quæ Græcè *ερυθραν*: dicitur. *Segnis caridus*. Inutilis, infœcundus. *Ferretes*, abundaret, vt otium agrum impleret. *Subi* succedit loco interuentum. *Aspera sylua*. Notandum, etiam de herbis syluam dictam. *Lappaque*. Species herbæ hirsutæ. *Tribulique*. Genus * specie, quod donec virescunt mollia folia habet, vbi inaruerit asperantur in spinas: Hos tribulos sparsisse pugnaturus cum Romanis Hannibal dicitur, fugamque simulasse, quem cum Romani insequerentur ignorantibus cæsi sunt. *Interque nitentia culta*, quæ ideo coluntur vt nitent, aut quæ per cultum nitere debeant. *Infelix lolium*. Infecundum, contra, *Felicemque trahit limum*. *Steriles anena*. Ad discretionem earum quæ feruntur. Nam in multis prouinciis etiam inter fructuum genera numerantur: dominantur verò, eminent, quia & validiores & altiores sunt. *Quod nisi & assiduis seriam* B
infectabere rastro. Iam non claudis, & hoc dicit. Nisi sæpe sarrieris: propter illud, Et amaris intyba fibris Officiunt. Nisi aues fugaueris: propter illud, Improbus anser, Stymoniaque gues: Nisi falce amputaueris ramos: propter illud, Aut vmbra nocet: Nisi votis inuocaueris pluias: propter, Humida solsticia, atque hyemes orate serenas: sine causa ingentes frumenti alieni aceros aspicias. Per quod ostendit rusticum sua inertia famem, non anni vitio, sustinere. Sanè ad illud retulit, quod supra ait, in medium quærebant, at nunc sibi quisque, nec ad nos pertinet acerus alienus. *Infectabere*. Pro infectatus fueris. Futurum indicatiui pro futuro subiunctiui *Rastro*. Sarculis. *Terrebis*. Pro terrueris. *Premes vmbra*: Coartabis & in minus, compesces. *Votis* Sacrificiis, precibus. *Vmbra*. Idest ramos arborum incumbentes segetibus amputans. *Voti* que vocaueris imbrem. *Vinuoces fore tibi pluiam*. *Alterius acorum*. Qui hæc accuratè egerit. *Frustra spectabis*. In alio cernens quod ipse non habeas. *Famem solabere*. Ac si diceret, Ne C
glandibus quidem satiaberis: sed tantum famem produces: quia dixerat, Et vitium Dodona negaret.

Dicendum & quæ sint duris agrestibus arma:
Queis sine nec potuerit seri, nec surgere messes.
Vomis & inflexi primum graue robur aratri,
Tardaque Eleusina matris voluentia plaustra,
Tribulaque, trabeaque, & iniquo pondere rastro:
Virga præterea Celei, vilisque supellex,
Arbutæ crates, & mystica vannus Iacchi.
Omnia qua multo ante memor prouisa repones,
Sitè digna manet diuini gloria iuris.
Continuo in syluis magna vi flexa domatur
In burim, & curuis formam accipit vlmus aratri,
Huic à stirpe pedes temo protectus in octo:
Bina aures, duplici aptantur dentalia dorso.
Ceditur & rilia ante ingo lenis, altaque fagus,
Stinæque: quæ curuis à tergo torqueat imos:
Et suspensa focus exploret robora fumus.

Dicendum & quæ sint duris agrestibus arma. Quasi magnum opus aggredior, vt nunc veneranda Pales. *Duris agrestibus*. Quia in labore durant. *Arma*. Id est, instrumenta: vt alibi. *Cerealiæque arma*. *Queis sine*. Sine quibus. *Seri*. Seminari. *Surgere*. Crescere. *Vomis*, Et ab eo quod est vomer, & ab eo quod est vomis, vomeris facit, sed rationis est, vt vomer. nam vomis vsurpatum est, rarum enim est vt in is exeuntia: R. in obliquis, recipient: vt cinis, puluis. Talis est & in Græcis ratio: nam actin & actis dicunt, delphin & delphis, Eleusina & Eleusis: sed verius in n desinunt: quod in obliquis habent, & Actinos, Eleusinos, Delphinos. *Inflexi primum graue robur aratri*, vet. cod. Periphrasticas aratrum, nam inflexi pro flexi posuit, quia In abundat: graue autem robur, propter sulcos altius imprimendos, & graue robur est, cui vomer accomodat. *Tardaque Eleusina matris voluentia plaustra*. Eleusina ciuitas est Acticæ prouinciæ, haud longè ab Athenis in qua cum regnaret Celeus, & Ceterem filiam quærentem liberalissimè suscepisset hospitio, illa pro remuneratione ostendit ei omne genus agriculturæ: filium etiam eius Triptoleum recens natum per noctem igne fouit, per diem diuino lacte nutriuit, & cum alatis serpentibus superpositum

A superpositum, per totum orbem misit ad usum frumentorum hominibus indicandum. Voluentia autem plaustra, id est, volubilia: aut querendum est quid sit voluentia plaustra Eleusinae matris, id est, qualia ostendit Ceres apud Eleusina. aut certe, qualibus mater deum colitur. nam ipsa est etiam Ceres. Romae quoque sacra huius de plaustris vehi consueverant: voluentia autem quae voluuntur, quod venit a voluo. non voluor. *Tribulaque*. Genus vehiculi omni parte dentatum, unde feruntur frumenta quo maxime in Africa utebantur: *Trabeaque*. Vel tabula est: ut quidam dicunt, quae trahentibus bubus solet arae induci ad pabulum colligendum, vel vehicula sine rotis, quas vulgo tragas dicunt, & causa metri in hoc nomine epenthesin fecit, ut nauita, & Mauors, pro nauta, & Mars. *Iniquo pondere rastro*. Pro iniqui ponderis, id est magni: scilicet ut sine labore rustici glebas possint infringere. *Virga praeterea Celivilisque supellex*. Id est vasa de vimine: qualia Ceres Celco aliquando monstravit: ut qualos, corbes, & caetera. Vilis autem supellexque... nam de genitis, vel iunco, vel alba vite solent fieri. Sane haec, & corbis dicendum est foeminino genere, secundum Tullium, qui ait, in Sestiana, *Messoria se corbe contexit*. *Supellex* autem vsurpatum est, nam artis est, haec supellectilis. Genitiuus enim aut par debet esse, nominatiuus, aut vna syllaba maior, ut multa musae: doctor doctoris. Si dyabus maiorem inuenerimus, contra artem id esse manifestum est: ut anceps, praiceps & pauca alia *Arbutae crates*. Ex arbuto factae. *Et mystica vannus Iacchi*. Id est cribrum areale. Legimus tamen & vallis * secundum Varro nem hanc fultula. Pollio mysta vallis quod idem nihilominus significat. Mystica autem Iacchi ideo ait, quod Liber patris, sacra ad purgationem animae pertinebant: & sic homines eius mysteris purgantur, sicut vannis frumenta purgantur. Hinc est quod dicitur Olyridis membra a Typhoe dilaniata lris cribro superpositis: nam idem est Liber pater, in cuius mysteriis vannus est: quia ut diximus animas purgat. Unde Liber ab eo quod liberet dicitur, quem Orpheus a gigantibus dicit esse dicitur. Nonnulli Liberum, patrem apud Graecos *Δικμυτιω* dicit adserunt, vallis autem apud eos *κίβη*: nuncupatur, vbi de more positus esse dicitur, postquam est vtero matris eductus: Alii mysticam sic accipiunt, ut vannum vas vimineum latum dicant, in quod ipsi optiti * capacitatem congerere rustici primitias frugum soleant, & Libero & Liberam sacrum facere. Inde mystica. *Omnia que multo ante m. p. r. Bene non vult rusticum, tunc querere quae dixi dicitur, vnde est cum iam opus sint. Si te digna manet diger.* Id est, si te capit dignitas ruris vel agri colendi gloria. *In burim in curuaturam*, nam buris est curuamentum aratri, dictum quasi *βουρεσις*, quod sit in similitudinem caudae bouis; Alii burim curuaturam temonis quae supra est, & quod est infra * vruum dicunt, buris enim ut curuetur, ante igni domatur, * amburitur, vnde & quae naturaliter inueniuntur curuata dicitur. Varro ait, *Torium burim iudici ab iudice. Abie memor pronisa reponet*. Antequam agriculturam exerceas, ante preparabis haec omnia, quae in illius rei sunt, vsum necessaria. *Pronisa*. Id est preparata. *Repones*, Recondes, & talia custodies. *Manet*. Expectat. *Diuini gloria ruris*. Id est si tu gloriam diuini ruris vis adipisci: aut si id tibi concessum est caelitus, ut gloriam ruris habeas. *Diuini* autem a diis conditi, vel quia terra, dea dicitur. *Contingit*, Principio statim, aut priusquam agriculturam coeperis. *Vi*, Virtute. *Domatur*, Vsum feruire cogitur. *Formam*, Modum. *Huius* Id est aratro, scilicet *Asstirpe*. Id est arboris, hoc est. Nec non & sterilis quae stirpibus exit ab imis alibi pro ipsa arbore. Sed stirpem Teueri n. d. s. s. Vel alibi dicitur abito. A radice vel ima summitate *Temo* Ad quem ligantur, vel iunguntur boues. *Pedes protentus in oculo*. Subaudi apratur. *Bina*. Duae, quibus latior sulcus efficitur. *Duplici aptantur dentalia dovo*. Dentale est lignum ad quod vomer includitur. *Duplici* autem *dorso* dicitur, aut lato, ut. At duplex agitur per lumbos spina, aut re vera. *Duplici*, cuius utrunque eminent latus. Nam fere huiusmodi sunt omnes vomeres in Italia. *Dentale* vero est lignum in quo vomer inducitur. *Iugo*. Id est ad iugum. *Leuis*. Ideo leuis, ne boues laborent. *Sin*. a. Manica aratri qua regitur gubernaculum. Cicero in Scuariana, *Ab stina ipsa mecum homines contabantur*. *Currus imos*. Currus autem dixit, propter morem provinciae suae, in qua aratra habent rotas quibus inuuantur. *Assego* Post tergum. *Torqueat* Vertat. *Suspensa facis exploret robora fumus*. Probata enim soliditatis sunt ligna, si in fumo minime rimas effecerint, namque ad exudandum fumum adhibita si rimas faciunt & scissuras, mala sunt & infirma. *Torus* autem hic locus de aratro Hesiodi est. *τῆμα δ' ἄρ' ὀδὸν ἰσχυρὴν μεμυνημένην ὡς αἰὲν ἴσχυρος, ὅ μοι μὴ τελεῖσθ' ἔλω τε μὲν, ὅτι ἐγὼ ἴσχυρος, ἀέθλια δ' ἰσχυρὰ ἰδύη.*

Possum multa tibi veterum praecepta referre,
 Ni refugis, tenuesque piget cognoscere curas.
 Area cum primis ingenti aequanda cylindro,
 Et vertenda manu, & creta solidanda tenaci:
 Ne subeant herba, neu putuere victa fatiscat.

Tum varia illudunt pestes: saepe exiguus mus
Sub terris posuit que domos, atque horrea fecit:
Aut oculis capti fodere cubilia talpa.
Inuentusque canis bufus, & qua plurima terra
Monstra ferunt: populat que ingentem farris aceruum
Curgulio: atque inopi metuens formica senecta.

P. ssum multa tibi v. p. r. Doctrinam suam commendat, veterum autem aut Hesiodi, qui primus de agricultura scripsit, aut aliorum antiquorum: tibi autem, id est, Mecenas, inquit, vel agricola, hoc est enim tibi. Ni refugis. Quia alibi ait sordida rura, vel quia post dicturus est de minoribus animalibus. Tenuis que piget etc. tenues modicas, & potest hoc ex affectu alterius dictum accipi. Nisi graue tibi sit. Tenuis Leues. Pig. i. Pigrom est. Area cum primu. In primis. Ingenti equanda cylindro. Et vertenda manu & creta solida tenaci. Hæc per Hylleron proteron posuit, prius. n. est vt manu terra vertatur: deinde solidetur glareæ: potremo æquetur Cylindro, id est lapide tereti, in modum columnæ, qui a volubilitate nomen accepit. Sane area locus est vacuus aut natura, aut studio factus, ne quid inde edi nasci ve possit. quasi qui exaruerit. Cum primum autem, id est interea, quod maxime necessarium est: vel inter prima opera & officia. Subeant. Succedant, enascantur. uixisti enim est verti. Non puluere victa fatiscat. Hypallage est, pto ne victa fatiscat in puluerem: id est, dissoluatur, fatiscat autem significat ad fatim huc, Tim. Id est etiam. Varie illudunt pestes. Per ludum nocent, quasi ludendo & sine labore teuiant. Sæpe exiguus mus. Nitela mus agrestis robeus: cuius Cicero meminit in Sestiãna. Et quia hic Virgilius vilium animalium mentionem facit: inde præmisit, Ni refugis tenuesque piget cognoscere curas. Dicendo autem exiguus mus, multum ex ipsa deminutione nominis & numeri singularis enunciatione addidit dignitatis: visus enim est quidam poeta qui ait, Prætextam in cista mores roserit Camilli. Posuitque domos atque horrea fecit. Ultra meritum rei locutus est. Aus oculis capti fodere cubilia talpa. Hoc est oculis debiles & mutæ. cum enim talpæ cæci nascantur, quomodo, capti oculis: illi enim capti dicuntur, qui aliquando videntur. Et mutauit genus. nam hæc talpa dicitur. sicut etiam de damnis fecit: vt, Et timidi veniet ad pocula daminæ. Inuentusque canis bufus. Inuentus, pro qui inuenitur. & Canis hic pro principali positum. Aliter enim Insonuere canis g. q. d. Canis. Cauernis, & locis cauatis. Bufus. Rana terestrifris, nimis magnitudinis. Monstra. Id est, & alia purgamenta terrarum. Populasque, veteres populo, munero, aueupo, lucto dicebant, nos addita r littera pronunciamus. Ferunt. Gignunt. Farris. Frumenti. Et hic speciale posuit pro generali. nam non solum far, sed etiam alias fruges & segetes: hæc monstra vel vermes populantur. Curgulio. Varro ait hoc nomen per Aristichon dictum, quasi gurgulio, quoniam pene nihil est nisi guttur. Inopi metuens formica senecta. Senectus semper alienum requirit auxilium: nam inopi, non tantum ad formicam pertinet, sed generale est ephitheron senectutis: vel ne inops in Senectute sit, & hoc iuxta opinionem poeticam dixit.

Contemplator item, cum senex plurima syluis
Induet in florem, & ramos curuabit olentes:
Si superant sæuis, pariter frumenta sequentur,
Magnaque cum magno veniet vitura calore.
At si luxuria foliorum exuberat umbra,
Nequequam pinguis paleæ teret area culmos.
Semina vidi equidem multos medicare serentes,
Et niro prius, & nigra perfundere amurca,
Grandior vi sæuis siliquis fallacibus esset,
Et quamvis igni exiguo properata maderent.
Vidi lecta diu, & multo spectata labore
Degenerare tamen: ni vis humana quotannis
Maxima quaque manu legeret: sic omnia satis
In peius ruere, ac retro sublapsa referri.
Non aliter, quam qui aduerso vix flumine lembum
Remigiis subigit: si brachia forte remisit:
Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.

- A** *Contemplator item.* Prognosticon est anni futuri fertilis, vel infecundi. *Contemplator* autem imperatiui modi tempus est: futurum pro presenti *Contemplare*, vt, alibi. *Contemplator* aquas dulces. Terentius, *Loquitur paucula*, pro loquere, ita contemplare. *Nux plurima.* Id est longa, significat autem amygdalum: sed hoc Græcum est vt *ἀμυγδαλον*, & *ἀμυγδαλα*. Et plurima, sicut plurima ceruix, & qui plurimus vrbi Imminet. *Syluis* quidam pro arboribus accipiunt, vt pomaque & Alcinoi sylax, & alibi, Syluarumque alia pressos propaginis arcus. *Induet in florem*, Id est, Cum flos induet nucem, id est, vestiet. In florem se effundet. Figurate hoc dixit. Et bene elegit arborem quæ foliis prima vestitur. *Ramos curuabit olentes.* Multitudine & densitate foliorum. *Olentes* autem odoriferos. *Si superant fructus.* Id est si flores in fructus vertuntur, & si ipsi crescant & abundant, nam proprie *Superant* abundant est. *Pariter frumenta sequentur.* Et frumenta copiosa prouenient. *Pariter* hic pro similiter antiquè dixit, vt Plautus in *Aulularia*, *Pariter moratus*, vt *pater*, autisque eius fuit: hoc est, *ἀπαισιος*. *Magnaque cum magno ven et trit. ra calore.* Aut astus nimios futuros significat, cum abundantia frugum. Aut certe per calorem festinationem operis significat: vt alibi, *Feruet opus. / mbra*, pro fronde, vt alibi, in gentem sustinet vmbra, vt ostendat eo anno, pro copia frugum, festinatam & studiosam trituram futuram. *Luxuria foliorum exuberat.* Superabundat, & amplior est. *Nequicquam pingues paleæ teres area culmos.* Non pingues, id est sine frugibus: vt alibi, Ne quicquam seros exercet noctua cantus, id est non. Et notandum, pileam dictam numero singulari contra artem, nam ea quæ ex pluribus constant, numeri sunt tantum pluralis, secundum artem vt cancelli, bigæ, copæ: licet ab antiquis poetæ, Pinguis sane, & quamuis pinguis potest accipi, area verò pro in area: *Semina vidi equidem multos medicare serentes.* Incipit dicere de medicandis leguminibus, quemadmodum & maiora fiat, & modico igni soluantur. Bene autem ait: *Equidem*, quod multi pro lego accipiunt, id est ego quidem, vt à præiudicio inchoaret. Nam hoc dicit, *Equidem hæc vidi fieri: sed sic quoque legumina degenerant, nisi singulis quibusque annis hoc fiat.* Inde enim est, *Sic omnia fatis*, In peius ruere ac retro sublapso refertur. *Medicare* antiquè dixit, nam maiores medico & medicor dicebant: vt populo & populor: quæ verba modo ab vtraque significatione tantum passiuæ sunt declinationis. Sed vt *medicare* diceret pro *medicari*, metri necessitas fecit. Sane medicor accusatiuum regit, vt *medeor* illam rem, *medeor* verò illi rei dicimus: nam *medeor* illam rem, figuratum est. *Serentes*, aut *Saturor*, aut serere volentes, vt, & terruit. *Auher cunctis*, vel *Serentes* serere incipientes. *Et nitro prius.* Nitrum ex aqua in modum salis coalescit, & ad solem liquefit: quod aptum est ad lauandum. *Et nigra perfundere amurea.* Olei sordibus, & ad solem liquefit: quod aptum est ad lauandum. *Olei sordibus*, sed his quæ præcedunt, nam sordes quæ sequuntur oleum, feces vocantur. Et *amurea* per e scribitur, & per g pronuntiat, vt c Ga us c.n. Gneus. Et profundere, pro vidi perfundentes. *Grandior vt satius.* Id est, maiora grana. *Siliquis fallacibus.* Quæ fallere plerunque consueverunt. Interdum enim leguminum folliculi cum inanes sint, maiores videntur. *Exiguo.* Modico. *Properata maderent.* Festinanter coquerentur. *Maderent* verò antiquè, pro cocta essent & cito. *Lecta*, id est cum labore electa. *Spektata.* Probata, vt, Et rebus spektata uuentus. *Degenerare tamen.* Cum ex bonis fuerint seminibus, mala effici, & praua. Tamen in nascendo degenerare, vt sequatur si lecta & probata degenerent, quid si non legas? *D e nerare tamen*, ad uerbum, nam cum non proposuerit quam lecta & spektata, vel quam quam, vel licet, intulit tamen. *Ni vis humana* Possibilitas. *Sallustius*, *Sed nostra omnis vis in animo & corpore sita est.* Aut certe multitudo. Tamen verius est, & melius quod ait, *Vis* quasi violentia fit in rebus, quæ contra naturam vertuntur in melius. Sic enim violentiam fieri natura, omnia in deterius commutantis. Et hoc est quod ait, *Labor omnia vincit Improbus.* *Manni* legeret. Hinc quidam volunt dictum legumen. *Sic omnia fatis In peius ruere.* Ab argumento adeo omnia in peius quoniam recidunt. Ruere autem figurate pro ruunt. *Ac retro sublapso refertur* pro sublabi & refertur, & videtur bis idem dixisse. *Non aliter quam qui aduerso flumine lembum.* Ostendere vult vsque ad perfectonem laborari debere, nec tantum, procoere quantum libem remissionem in deterius cuncta deducere. *Adu. flum.* Contra vim & cursum fluminis. *Lembum* autem genus nauiculæ admodum breue. *Subigit.* Aut rursum agitatur, Et corpora salu Subiiciunt in equos. Aut certe *Subigit*, est vrget, impellit. *Atque illum in præ ept.* Atque, id est, statim. Alij quidam superfluum coniunctionem volunt. Et hoc dicit. Ita omnia quæ terra profert, nisi continuum in eis studium agricola exerceat, licet medicentur & grandia plerunque nascantur, in peius ruunt: & sic feruntur, sicut qui contra cursum fluminis & vim nauim agere vult, si aliquantulum manus & brachia remiserit, & sellus vel modice ab opere cessauerit, statim agente vi fluminis & naturali cursu relabitur, nec potest sursum ire, sed in præceps vadit. Nam proprie *Præceps* id significat. *Præcep. pro no rapit alius anni.* Sensus comparatione finitus.

Præerea tam sunt Arcturi sidera nobis,
 Hædorumque dies seruandi, & lucidus anguis:
 Quam quibus in patriam ventosa per æquora vectis
 Pontus, & ostriferi fauces tentantur Abydi.
 Libra die, somnique pares ubi fecerit horas,
 Et medium luci, atque umbris iam diuidit orbem.
 Exercete vos, tauros, serite ordea campis,
 Vsq; sub extremum Bruma intrachabilis imbrem.
 Nec non & lini segetem, & Cereale papauer
 Tempus humo tegere, & iandudum incumbere aratris:
 Dum sicca tellure licet, dum nubila pendent.

Præerea tam sunt arcturi sidera nobis. Iam dicit astrologiam rusticam, ita vt nauigantem, nosse debere: vt sicut nauigandi tempus & ventorum atque tempestatum motus ille ex syderum compositione cognoscitur: ita & iste terram colendi congrua tempora, & casus diuersos, vel caloris scilicet, vel frigoris, aut pluuiarum ex stellis agnoscat. *Arcturus* autem stella est in signo Boote post Septentrionem: cuius ortus & occasus tempestates grauissimas faciunt. Vnde ait *Sydera*, id est tempestates: Vt alibi, Scit triste Mineræ Sydus. *Hædorumque dies*. Bene autem hædos *Arcturo* iunxit, qui & ipsi pluuias faciunt, & alibi, pluuiabilibus hædis. *Seruandi*. Obseruandi. *Auriga* signum est haud longè à Septentrione, cuius pedem cum cornu tauri vna stella coniungit: quem aurigam pater Mercurius inter sydera locauit. Hic in manu sinistra fert hædos, in humeris capram Amaltheam quæ aluisse dicitur Iouem. Hædorum matrem, quos quidam Iouis conlactaneos dicunt. Sane nonnulli hunc aurigam, Myrtilum, quem Pelops occidit, accipiunt, vel certe Eriethonium, qui natus est ex femine Vulcani, quod dum stuprum Mineræ inferre conaretur, fudit in terram. Hoc quoque signum tam ortu quam occasu suo efficit tempestates. Bene autem ait *Dies*, quia & magnitudine sui multis diebus oritur: & tempestas aut præcedit signum, aut sequitur, aut cum eo est. Sanè sciendum omnes astrologos, pro ratione climatum dissentire in ortu syderum: sed ipsa dissensio ultra septem dies non procedit: septem enim sunt ipsa climata. Hinc est quod solem ad vnumquodque signum alii quintodecimo kalend. die dicunt venire: alii quartodecimo: alii infra vsque ad octauum. nec quisquam procedit vterius. *Lucidus anguis*. Tres sunt angues in cælo, vnus qui inter septentriones est: alter Ophiuchi: tertius Australis, in quo sunt Crater & Coruus, de quo nunc proprie ait anguis: nam *Ûspa* dicitur Græce. Et scimus angues aquarum, terrarum serpentes. Hæc autem signa generaliter posuit, non enim hæc tria tantum, sed omnia præcipit obseruanda. *Quibus in patriam ventosa per æquora vectis*. Sic ab agricolis obseruanda signa esse dicit, sicut ab his qui in periculosis maris locis nauigant. *Ventosa æquora*. In quibus venti dominantur. *Vectis*. His qui vehuntur vult significare: quia latina locutio non habet præsens participium passiuæ significationis. *Pontus & ostriferi fauces tentantur Abydi*. Sestos & Abydos ciuitates sunt Hellepontii: quæ angusto & periculoso mari segregantur. In his angustiis Leander ad Ero natare consueuerat. Nam illa Seltias, hic de Abydo fuit, qui cum frequenter ad matricem amator nataret, tempestate obrutus interiit, cuius cum cadauer exanime ad litus, in quo Ero de turre expectare solebat, esset ad pulsus, puella se præcipitavit in mare, & ita vitam finivit. Vnde elegit locum periculosiorem: quem promissi poneret pelago. Sane secundum artem hæc ostrea, & hæc ostrea dicimus. Nullum enim habet latinitas nomen animalis quod neutri sit generis, sicut Græce *ὄστρα*. Licet & Horatius dixerit, *Ostrea Circæ. Miseno oriuntur echini, & Iuuenalis Grandia quæ mediū iam noctibus ostriferæ mordet*. Quos tamen possumus Græce locutos accipere: ita enim dicunt *ὄστρα*. Quos tamen possumus Græce locutos accipere: ita enim dicunt *ὄστρα*. *Ostriferi* autem quod ibi plurimum ostreorum sit. Fauceis verò angustia. *Libra die*. Hic iam incipit disputare de cognitione temporum ex syderibus. *Die*. Non est Apocope: pro diei: sed secundum antiquos regularis genitiuus est. Nam vt sæpe diximus obliqui casus numeri singularis nominatiuo plurali, maiores non debent esse: quod verum esse Salustius probat, qui in prosa ait. *Dubitauit acie pars*. Hinc est & illud, *Curruque abscissa duorum Suspendit capita*. Plautus in *Amphitruone*, *Næque nox quæquam concidit die*, pro diei. Sed modo dies diei dicimus. Vnde iuxta præsentem vium die posuit pro diei. *Somnique*. Id est noctis, nam ab officio temporis, ipsam tempus offendit. Dicit autem æquinoctium autumnale, quod fit sole in libra posito. Ver-nale enim æquinoctium in ariete efficit sol positus: hoc autem dicit, frumenta serenda esse autumnali tempore: legumina vero vsque ad veris initium. *Et medium luci, Diei*. Atque umbris i. d. o. Nocti. Quomodo Zodiacus circulus, qui æquinoctia duo facit, orbem diuidit, & luci dixit partem

A partem cœli Septentrionalis, de quo ait, hic vertex nobis cœli sublimis : vmbri verò Australi-
 lem circulum, qui dicitur esse infimus & demersus, de quo ait. At illum sub pedibus Styx atra
 videt, manesque profundi: *Diuidit orbem. Vt orbem videlicet cœli medium teneat Sol, medium
 Luna. Exerceat viri tauros. Id est cogite laborare. Tauros autem, boues fortes accipe. Serie ordea
 campis. Hordeum ostendit in campestribus locis ferendum, & hordea vsurpatiue ait: sciendum
 tamen in his tres tantum casus vsurpari, hæc ordea, hæc ordea, ô ordea: sicut vina, vina, vina: &
 mella, mella, mella. Sanè reprehensus Vergilius dicitur à Bauio & Mæuio hoc versu, Hordea
 qui dixit, superest, vt critica dicat. Vsq̃ sub extremum brumæ. Id est non vsque ad Brumæ finem,
 sed circa. Nam brumæ finitur viii. kalend. Ianuarij die: & iste non vsque ad ipsum diem dicit
 ferendum. Intractabilis autem, propter frigus duræ & asperæ, & brumæ dicta à breuioribus die-
 bus. *Nemon & lini segetem. Atqui supra ait, Vrit enim lini campum seges, quid igitur? suo tem-
 pore, non eo anno quo cessare debet. Cereale papauer. Vel quod est esui, sicut frumentum: vel
 quo Ceres vsa est ad obliuionem doloris. Nam ob raptum Proserpinæ vigiliis gustato eo
 acta est in soporem, vel quia Myconem Atheniensem dilexerit Ceres, & transfiguratum in pa-
 pauerem tutelæ suæ iussit reseruari, vel quia pani aspergatur. Tempus, tunc scilicet est. *Iam dis-
 dum. Quamprimum. Hoc dicit ferendum esse eo tempore, non quo pluit, sed quo imminet
 pluuie. Incumbere aratis. Insistere arationi. Dum sicca tellure licet. Dum adhuc nondum pluit, sed
 iam est vicinum. Dum mobila pendens. Dum penè iam videntur nubila pendere, & expectare vt
 effundant pluias.***

*Vere fabis satio: tunc te quoque medica putres
 Accipiunt sulci: & milio venit annua cura:
 Candidus auratis aperit cum cornibus annum
 Taurus, & aduerso cedens Canis occidit astro.
 Ac si triticeam in messem, robustaque sarra
 Exercebis humum: solisque instabis aristas.
 Ante tibi Eos Atlantides abscondantur,
 Gnosique ardentis decedat stella Corone,
 Debita quam sulcis committas semina, quamque
 Inuite properes anni spem credere terra.
 Multi ante occasum, Maia coepere: sed illos
 Expectata seges vanis elusit auenis.*

*Vere fabis. Contra rationem dictum, quia frigus omnes numeri singularis sunt. Satio. Semen-
 tis. Et declinatur sicut nauis. Tunc te quoque medica putres Accipiunt sulci. Ad ipsam herbam Apo-
 stropham facit. Hæc autem à Medicis translata est in Græciam, quo tempore eam Xerxes in-
 ualera. Huius plena Venetia est: vt dicit Dionysius, trium foliorum est, semperque virens.
 Quod autem ait *Putres sulci*, naturam ipsius herbe respicit, nam vno anno frequenter feritur,
 & sexties aut amplius secatur, postea aliquot annis sponte procreatur, quod etiam sequens in-
 dicat versus: nam dicendo, *Et milio venit annua cura*, ostendit Medicæ curam non esse annuam,
 Hæc autem herba vulgò dicitur Sylla. *Putres subacti*, vel initio anni, id est vere, vel post an-
 num: quidam enim medicam post decennium seri dicunt *Veni annua cura*. Vere scilicet. *Can-
 didus auratis aperit cum cornibus annum Taurus*. Quo tempore annum aperit candidus Taurus, qui
 est auratis cornibus, nam aperit cornibus, non procedit, non enim à capite aut à fronte, sed à
 dorso oritur, id est à medio sui: vnde incipit apparere, nam ea parte qua mutilatus est, oritur, non
 à fronte. *Aperit autem ideo ait, aut quia Aprilis mense Sol in Tauro est, quo cuncta aperiuntur:
 & hoc melius. Sed aliud est aperire annum, aliud inchoare: nam nullus dubitat Marcio mense,
 vt supra diximus, annum inchoari. Aut certe aperit annum dixit, quia ynumquodque signum
 potest inchoare annum, & finire, vt aperit annum dixerit, scilicet suum: nam & à Tauro vsq; ad
 Taurum, & à Geminis vsque ad Geminos, annus est. *Auerso autem astro*, duplex lectio est: nam
 alij aduerso legunt, cum Canem enim nascitur Syrius, qui est terris aduersus, de quo legimus,
 Ille sitim morbosque ferens mortalibus ægris nascitur, vt *Aduerso sit pestifero*, & contrario
 mortalibus. Si autem *Auerso* legerimus. Cum subaudiemus necesse est, vt *Atque Ixionij ven-
 to rota consistit orbis: id est cum vento. Vt sit sensus, quo tempore etiam canis cedens, occidit
 cum auerso astro: id est cum Argo: quæ & ipsa media est, sicut Taurus: & à puppi oritur, cui
 Canem consistat esse coniunctum. Et cedens, aut locum dans, vt & Argo occidat. nam Canis oc-
 casum & nays occasus sequitur, aut certe *Cedens Canis*: non recedens, sed incedens accipimus
 & se mouens. Tempore enim quo in Tauro sol est, etiam Canis ad ortum festinat. Quod autè***

ait *Oecidit*, ad aspectum nostrum retulit, nam ortus & occasus duos sunt. Vnus *ἡλιακός*, idest Solaris: & alter *κοσμικός*, idest mundanus, vnde fit vt ea signa, quæ cum sole oriuntur, à nobis non possint videri, & ea quæ videmus, quantum ad solis rationem pertinet, videantur occidere: secundum quod nunc ait *Oecidit canis*. Nam canis paranatellon est Cancræ: idest cum eo oritur. Cancræ autem quo tempore Sol in Tauro est, post horam quartam diei oritur. Nam Taurus & Gemini binas horas tenent. Nigidius commentario *Sfære Græcæ*: oritur enim Canicula cum Cancræ, incolumen venit cum Geminiis, occidit cum Tauro: sic ergo fit, vt Canis nobis occidat, quantum autem ad Solis pertinet cursum, in ortu esse videatur. Secundum hanc rationem etiam paulo post dicturus est, Ante tibi Eoæ Atlantides abscondantur. Nam Eoas ait in ortu Heliaco positas: vnde & Tibi abscondantur intulit. Hunc Canem alij Icarum putant patris Eri-gone, qui mortem patris filix nuntiavit: Alij hunc esse quosdam custodem Europæ, quem nulla fera potuit effugere, qui que à vulpibus quondam liberauerit Thebas *Triticam in Messem*. Ad messem tritici, vel segetis. *Robusta que sarra*. Frumenta, quæ plus habent virium, quam legumina: quo tempore nobis Atlantides occidunt, sunt ferenda. Atlantides autem, licet septem fuisse dicantur, sex tamen sicut supradictum est, videntur in cælo, quæ Nouembri mense nobis incipiunt non videri. Cum enim Sol in Scorpione fuerit, oriente Scorpione, occidit Taurus, in quo Vergiliæ sunt, idest sexto Idus Nouembris. Ergo Eoæ mane abscondantur, non est enim Atlantidum epitheton Eoæ, sed Eoæ matutinæ, modo enim vesperæ, modo media nocte, modo mane oriuntur, vnde & Tibi abscondantur, idest spectando nec occidunt. Alij ita exponunt, Eoas appellatas quasi quæ semper mane oriuntur. Ergo ante occidere Vergiliæ debent quam sero sit, quæ Vergiliæ alioquin sunt Eoæ cum oriuntur, non cum occidunt. Has autem alij volunt, Iouis, alij Liberi nutrices, alij verò ipsas fuisse adserunt Hesperidas. *Exercibus*, pro exercueris. *Solis que instabis avistis*. Non leguminibus, sed solis segetibus. *Instabis*: pro institeris. *Aristis*. Et hic sicut supra, per aristas frumenta significat. *Gnosia que ardentis stella corone*. Et hoc ad superiora pertinet. Cum enim coronæ pars oritur occidit Taurus in quo Vergiliæ sunt. Decedat autem non pro occasu dixit, sed Soli cedat, quo in Scorpione posito cum ortu ipsius oritur. Fabula verò de Corona talis est. Cum Liber pater Ariadnen Minois Crææ filiam regis vxorem duceret: Vulcanus ei coronam obrulit, quam ille ad vxoris insigne inter sydera collocavit. Et stellam per poeticam licentiam dixit, cæterum sex sunt, quibus in cælo declaratur corona. Alij hanc fabulam ita adserunt, Theseum cum ad interimendum Minotaurum Cretam venisset, miseratam eius Ariadnen auxilium ei ad occidendum filo ducto, Minotaurum præstitisse, Theseum verò Ariadnen vt pote salutis auctorem secum auexisse, qui cum ad Naxum insulam delati essent, Ariadnen ibi vel consulto, vel necessitate, vel monitu Mercurij à Theseo derelictam, quam cum Liber pater adamasseret, coronam ei dempti pudoris, sicut supradictum est, dicitur obtulisse, quam etiam inter sydera postea collocavit. *Gnosia* autem Crætica ab vrbe Crætæ, quæ Gnosus dicitur. Et stella dicitur Crætica, quia ad laudem illius, quæ Crætici regis filia fuit in cælo est posita ipsa corona. *Sulis*. Arationibus. *Committas sementi*. Quasi custodibus fidis *Iniusta terra*. Quæ quasi coacta rusticorum labore, & non sponte, fructus profert: alij, si non suo tempore feratur. *Antis spem*. Vnde tu annum speres posse deducere. *Ante occasum maiæ*. Ante occasum Atlantidum, & hoc est quod ait, quam Atlantides abscondantur, nam Maiæ vna est de ipsiis Atlantidibus. *Vanis*. Vacuis. *Ehudit*. Decepit.

*Si verò vicinamque seres, vilemque fasellum:
Nec Pelusiace curam asperrabere lentis:
Haud obscura cadens mittet tibi signa Bootes:
Incipe, & ad medias sementem extende pruinas.
Idcirco certis dimensum partibus orbem
Per duodena regis mundi sol aureus austra.*

Si vero vicinamque seres. In quodam adespoto Greco sic positum est, *παρὰ τὴν ἡ, φάσθαι δὲ ὄρθου, καὶ τὸ ἴματι ἀπὸ τῆς ἐπιδύου μίχου ἢ τρεπῶν*. *Vilemque fasellum*, plurimum, abundantem, nam omne quod abundat vile est, vt, Vilibus aut onerat pomis. *Nec Pelusiace curam asperrabere lentis*. Pelusium vnum est de septem ostiis Nilij, vbi primum lens inuenta dicitur, vel vbi optima nascitur. Vnde *ἔξ τῆς ἰσθμῶ* locus est. *Asperrabere autem*, idest, contemnes. *Lentis*. Ac si dicat, Etiam inter alia lentem seras. *Haud obscura*. Non obscura, hoc est clara. *Mittet tibi signa Bootes*. Si vicinam, & fasellum, & lentem serere volueris, occidente Boote debes incipere. *Cadens Bootes*. Occidens, Verno scilicet tempore. Tunc enim Bootes occidit. *Quod autem subicit, Incipe & ad medias sementem extende pruinas*. Omnia complexus est tempora: & Vernum scilicet,

- A scilicet, quo legumen feritur: & Autumnale, quo frumentum. Et multi volunt ita hanc partem astrologiæ librasse Vergilium, vt in omnibus vtrunque tempus significaret, Vernale & autumnale, vnde & supra bina signa memorauit. Taurum cum Cane: Atlantidas cum corona. Tamē nos, quantum ad necessitatem huius loci pertinet, hæc dixisse sufficiat: nam maioris prudentiæ est ad subtilem harum rerum scientiam peruenire: adeo vt sequentem rationem zonarum Metrodorus philosophus vix quinque expresserit libris, insertis tam Astronomiæ quam Geometriæ partibus, sine cuius lineis haud facile zonarum deprehenditur ratio. Idem etiam Metrodorus asserit frustra culpari à plerisque Vergilium, quasi ignarum astrologiæ: cum eum constet operis lege compulsum, vt quædam exponeret quæ obscura videntur ideo, quia à naturali ordine sunt remota. Vt autem omnia non diceret, rusticarum personarum habuit considerationem, & ipsius est operis breuitate compulsum. *At medias pruinas.* Hoc est quod supra ait, vtique sub extremum brumæ. Medias autem pruinas abusiue ipsas hyemes posuit, medium enim pro legitimo dixit. *Dimen, um partibus orbem.* Annum diuistum in quatuor tempora. Et per duodecim signa, duodecim menses accipimus. *Per duodena.* Multi pro duodecim accipiunt, vt bina manu lato c. a. F. & septenaque tela. Alii quia quotannis per eadem ineat: duodena ergo sæpius duodecim signa.*

- B *Quinque tenent cælum Zonæ: quarum vna corusco
Semper sole rubens, & torrida semper ab igni:
Quam circum extreme dextra, leuaque trahuntur
Cerulea glacie concreta, atque imbribus atris.
C Has inter, medianque, dua mortalibus agris
Munere concessæ diuum: & via selecta per ambas,
Obliquus qua se signorum verteret ordo.*

- Zone. Id est plagæ vel circuli, quorum primus Septentrionalis, vel, vt quidam volunt, Aquilonius Zonæ, Circuli, qui cælum ac terram, veluti Zonæ cingunt. Translatiue, nam proprie Zonæ in terris, sed pro parallelis, id est circulis posuit. Septentrionalis, Aestiuæ, Aequinoctialis, Brumalis, Australis. *Corusco Semper sole rubens.* Corusco ardenti, hoc est æquinoctiali, & bene à media cœpit vt necessario extremas & habitabiles concessas mortalibus diceret. *Torrida.* Sicca quod numquam sol inde discedat. *Quam circum extreme.* Bene extremæ addidit, id est Borios & Notios, ne eas, quæ circa igneam sunt intelligeremus, quas constar esse temperatas vicinitate caloris & frigoris, quarum vnâ nos habitamus, alteram antipodes: ad quos hinc torrente Zonâ hinc frigidis ire prohibemus. Antipodes autem dicuntur, quod cõtra nos positi sunt contrariis vestigiis. Terram enim dicunt vndique cœlo & aere cingi. Per has autem duas Zonas in obliquum vertitur signifer circulus, qui solis continet cursum. Vnde etiam fit, vt duæ Zonæ frigidissimæ sint, ad quas numquam accedit: vnâ feruens, à qua pene numquam recedit: duæ temperatæ, ad quas vicissim venit. *Trahuntur,* pro extenduntur, aut sine intermissione vertuntur. *Ceruleæ* frigore scilicet, quia ipse color conuenit frigori. *Duæ mortalibus agris.* Sicut dictum est temperatæ ex calido medio, & frigidis extremis circulis. *Per ambas.* Cum vitet vtranque temperatam, ipsâ præpositio *Per* pro *inter* accipienda est. *Qua* per quam.

- E *Mundus vt ad Scythiam, Riphæasque arduus arces
Consurgit, premitur Libya deuexus in Austros.
Hic vertex nobis semper sublimis: at illum
Sub pedibus Styx atra videt, manesque profundi.
Maximus hic flexu sinuoso elabitur anguis
Circum, perque duas in morem fluminis arctos,
Arctos, Oceani metuentes equore tingi.*

- F *Mundus vt ad Scythiam.* Iam hic definitio est nostri climatis, id est nostræ habitationis: quæ à Septentrione incipiens, in Australi definit plaga. Riphæas autem arces, Scythiam dicit: cuius sunt montes Riphæi. Quoniã Borios circulus totus supra terram est, ideoque ab aratro hic apparentes ille idem Australis vocatur obscurus. Sane aliqui mundum pro cœlo accipiunt hoc loco, qui modum nomen volunt esse vniuersæ naturæ. *Consurgit premitur.* Deest ita, vt fit ad Scythiam consurgit, ita premitur in Austros, * premitur contra deuexus in Indos, & fecerat supra Austros. *Libya deuexus in Austros,* quoniam Notius circulus totus infra terram, est & premitur, quasi deprimatur. *Arduus,* Excelsus, & summo vertice arctatus. *Hic vertex nobis semper sublimis.* Id est

hæc pars mundi à nobis semper videtur, hoc est Scythiæ, que Septentrioni subiacet. *At illam* A
sub pedibus Styx atræ videt. Id est, axem noticum, id est, australem, qui à nobis nunquam videtur: si-
 cut Boreus, id est Septentrionalis semper videtur. Et sicut variaz philosophorū opiniones sunt:
 ita & hic variè loquitur. Nam alii dicunt à nobis abscedentem solem ire ad Antipodas alii ne-
 gant, & volunt illic tenebras esse perpetuas. Mire autem ait Styx quasi de inferis *Styx atræ videt:*
manesque profundi, vt ostenderet illud quod dicunt Philosophi, recedentes hinc animas & illic a-
 lia corpora tortiri. Vnde & Lucanus ait, *Regis idem spiritus artus Orbe alio.* Quod verisimile est,
 quia dicuntur animæ, aut igni, aut vento, aut aqua purgari: quod vt fiat accessit est, dum aut per
 frigiditas plagas, aut igneam transeunt. Et licet alii hoc à Virgilio dictum per poëticam licentiam
 velint: tamen sciendum est eum poëticæ licentiæ inseruisse philosophiam. *Maximus anguis.* Vel
 quia ipse cæteris est maior, vel quia ad Scythiam, vel quia inter duos arctos. Sane hunc draco- B
 nem quidam occisum, & inter sidera conlocatum à Minerva dicunt: Alii hunc esse quem Her-
 cules custodientem mala aurea Hesperidum occidit. *Hic pro illic.* Circum per que diuas. Et circum
 enim, est & per, nam per vtranque labitur, id est, inter duas maiorem cauda rangeis, alio com-
 plectens minorem. *In morem fluminis arctos.* Hæstodius *morem arctos*. Occasum metuentes æquora tingi.
 Hoc refertur ad fabulam: Nam hæ duæ pellices Iunonis fuisse dicuntur: quas postquam Iup-
 piter in syderum retulit numerum, Iuno rogavit Terhin suam nutricem, ne vnquam eas patere-
 tur occidere. Vnde nunc metuentes dixit, scilicet nutricem Iunonis. Sunt autem hæ Helice, &
 Cynosura, de Helice Lycaonis filia amata à Ioue & à Iunone in vrsam mutata supra dictum est.
 Cynosura quod caudam caninam habeat, hanc Fœnicem vocitatum quidam ferunt, Dianæ com-
 item, iraque ius, quod grauida esset inuenta, in vrsam esse mutatam, atque eiudem rursus mi-
 sericordia syderibus insertam. Quidam prodidere has nymphas fuisse Cretenses, Iouis nutrices, C
 & ob meritum consecratas, quæ ideo non occidunt, quia secundum clima nostræ cœli Arctos
 circulus, in quo cardo conuertitur, infra horizontem non venit. Nam reliqua signa dicuntur om-
 ni nocte in Oceano tingi.

Illic (vt perhibent) aut in tempesta silet nox
Semper, & obtenta densantur nocte tenebra:
Aut redit à nobis aurora, diemque reducit:
Nosq; ubi primus equis oriens afflaui anhelis,
Illic serarubens accendit lumina vesper.
Hinc tempestates dubio prædisserere celo
Possumus: hinc mensisque diem, tempusque serendi:
Et quando insidum remis impellere marmor
Conueniat, quando armatas deducere classes,
Aut tempestuam in syluis euertere pinum.

Illic. In Australi, id est obscuro axe. Scilicet poëticæ, nam in rebus dubiis suam denegat fidem.
In tempesta. In actiuosa, alta, densa, crassa, qualis est in tempesta. Possit autem hoc fieri in aliqua par-
 te mundi, vt pene sibi totum vindicet nox, probat Britannia: quæ lucis diues, vix quoddam spa-
 tium noctibus cedit. Aut in tempesta silet, quia Epicurei dicunt non ire Solem per alterum he-
 mispherium, sed semper his ab ortu colligi scintillas, & fieri orbem solis. *Obtenta.* Obducta. Et
 obtenta sicut ostenta, ab eo quod est enim ostendor veteres participiū ostentus, non ostensus dice-
 bant, ipse alibi prætentaque Syrtibus arua Terentius in Eunucho, *An ego occasum mihi ostenta-
 rã tã breuè* Similiter & illud in Formione: *Neg; me nunc domū recipere, nisi mihi esset spes ostẽ atz huius-
 ce habenda.* *Redit à nobis,* Id est ad illos, & hoc secundum Stoicos, qui dicunt Solem vicissim per
 vtrunque hemispherium ire, & alternis noctem facere. *Sera pro iero,* vt Seramque dedit per
 membra quietem. *Accendit lumina vesper.* Bene accedit lumina vesper, poëticæ, vt ipse vesper ac-
 cendat, non homines, & itæpe hac figura vritur. Iam falcem arbutta reponunt. *Diemque reducit.* Vt
 quando discedit à nobis, & dies clauditur: tunc illic sit Aurora, *Afflaui anhelis.* Cursu anhelan-
 ribus: *Sera.* Nocti vicina. *Vesper.* Stella, quæ & Venus & lucifer dicitur. Nam Vesper eo quod qui-
 busdam mensibus vespere: Lucifer autem dicitur, quod quibusdam mane oriatur. *Hinc tempe-
 states.* Id est ex hac causa, ex hac ratione astrologiæ. Ex hac temporum scientia vel syderum ob-
 seruatione. Et hoc contra Epicureos, qui dicunt acerum stellarum sine causa esse. Et iam con-
 clusio est: Nam hoc dicit, Non sine causa intuemur ortus syderum & occasus: hinc enim vnuer-
 sa noscuntur. *Dubio celo.* Id est, etiam dubio celo: Et bene dubio, nam idem alibi cœli fraudem
 dixit, quod nunc prospera, nunc aduerta ingerit. *Predicere,* præuidere. *Mensisque diem.* Pro
 tempore. *Tempusque serendi.* Id est autumnale. *Insidum.* Cui nullus potest, aut debet commit-
 tere

A tere fidem. nam subito fallit hominem. *Marmor. Mare. Quando armatas deduceve classes. Id est* quando fit tempus ad agendum nauale praelium, *Armatas deduceve classes*, aut quia in puppibus infigebant arma nauigantes, vt præfigere puppibus arma, aut instructas armamentis suis. *Tempusiuam finem.* Opportunam, nam tempore importuno hæc cæsz arbores cito termites faciunt, ita enim ligni vermes vocantur. nam hac re etiam rustici Lunæ cursum obseruare dicuntur, melius enim arbores Luna decrecente cæduntur.

*Nec frustra signorum obitus, speculamur & ortus,
Temporibusque parem diuersis quatuor annum,
Frigidus agricolam si quando continet imber,*

B *Multa forent que mox cælo properanda sereno,
Maturare datur, durum procedit arator
Vomeris obtusi dentem: cauat arbore lintres:
Aut pecori signum, aut numero impressit acernis.
Exacuant alij vallos: fircasque bicornes:
Atque amerina parant lenta retinacula viti.
Nunc facilis rubea texatur siscina virga:
Nunc torrete igni fruges, nunc frangite saxo.*

C *Nec frustra signorum obitus. se. o. Perseueravit contra Epicuteos Obitus autem Occasus. Temp-* ribusque parem d. g. a. De rebus contrariis fecit declamationem dicendo parem ex diuersis, vel semper sibi conuenientem. Re vera enim nihil est tam contrarium inter se, quam æstas & hyems & tamen de his annus efficitur. *Frigidus agricolam.* Non generaliter frigidus, sed quando frigidus fuerit, & quasi titulus est, Agricolam nunquam vacuum esse debere. *Continet.* Vt non possit propter frigus & imbrem, agriculturam exercere. *Continet autem, Detinet & impedit. Multa forent que mox cælo properanda sereno, Maturare datur* Ordo est, Multa maturare datur, quæ forent in serenitate properanda sereno cælo. Nam male quidam *Forent,* esse temporis presentis volunt vt sit sensus, Multa sunt properanda, quæ maturæ datur, mox cælo sereno. id est, in vsum cæli sereni. Quod non est idoneum, licet re vera *Fore* tantum semper futuri sit temporis. *Nunc forent.* & præteritum & presentis & futurum complectitur. Sallustius, *Ni virtus fidesque vestra spectata mihi foret.* id est esset, Et ordo est, Multa maturare dantur, & diligenter facere: quæ velis cælo sereno properanter facere, non diligenter poteris facere, dum festinas & tardius ad laborem redibis. Oportet ergo vt dum domi resides, ea quæ tibi præparare potes, & necessaria vides, parare studeas: vt cum fuerit serenitas data. statim ad laborem prodeas, Sanè maturare duas res significat, aut in otio, & suo tempore facta maturata dicuntur, aut accelerata & ante tempus acta, quod hic significat. Cato, properare dicit eos, qui prima quæque ordine suo maturare transgunt, festinare autem illos, qui multa incipiunt, eoque adnectendo, nec terminando præpediant. Aulus Gellius: maturæ veluti celeriter dicimus. Nigidius maturæ fieri quod neque citò, neque tardè fiat, quod hinc debet intelligi, quia poma, quæ neque acerba sunt, neque putida, matura dicuntur. *Procedit.* Cudendo extenuat. Id est producit in dendo, & bene, quia præposuerat multa, enumerat singula. *Vomeris obtusi.* Heberis, & obtusum est quicquid sine acumine est vel calore, vt non obtusi adeo gestamus. p. p. & Antiqui tamen litteram addebant, quod nos propter euphoniã in aliquibus detraximus, vt obtusis: in aliquibus remansit, vt trunsis. *Obtusi autem, reuerberati & acumine carentis. Dentem. Acumen.* *Arbore. De arbore. Lintres.* Fluiuatiles nauiculas. Sanè non sine ratione lintrium meminit, quia pleraque pars Venetiarum fluminibus abundans, lintribus exercet omne commercium, vt Rauenna, Altinum. Vbi & venatio, & aucupia, & agrorum cultura lintribus exercetur. Alij lintres, in quibus vna portatur, accidunt. *Aut pecori signum, aut numeros impressit acernis.* Id est facit aut characteres, quibus pecora signantur: aut tesseras quibus frumentorum numerus designatur. nam numeros pro litteris posuit, quibus numeri continentur. Sed hoc non de æstate, qua signari vel fruges, vel animalia solent, sed de hyeme, qua imber frigidus esse potest. Loquitur autem hoc, secundum ea quæ aliter dicuntur, aliter audiuntur, vt dictum est. *Amerina retinacula.* Virgas de quibus vites religantur, quæ virgæ abundant circa Amerinum oppidum Italia, cuius crebram in Rosciana facit Cicero mentionem. Alij genus salicis dicunt, dispari colore à cætera salice: nam est rubra, & ad connectendum aptior, quia præter morem lenta est, quæ nunc quoque Amerina à rusticis dicitur. *Lenæ autem flexuosæ.* Hic computat ea quæ quilibet domi potest facere, dum ab agricultura pluuus impeditur, aut nimium frigus terram constri-

git, cuncta enim vitia sunt humano vsui quæ hîc dicit, & quouis tempore possunt fieri. *Ext* **A**
cunnt. Repurgant & reformant in altitudinem pristinam. *Vallos.* Fossas, & muros de terra factos
 & glebis, qui fiunt in circuitu cohortium & vinearum: aut quibus aquæ ducuntur de locis a-
 quosis. *Vallos,* quos aliqui palos, Græci *χόραξ* Homerus *κόραξ*. *Ælius Gallus* de verbis ad
 ius ciuile pertinentibus, vallos regulas grandes, quæ supra collicias infimæ ponuntur appel-
 lar. Alij vallos hîc quadridentes dicunt. nam vallos qui scolopes dicuntur ante muros poni, vt
 Rescindit vallum, & scalas ad mœnia p. *Bicornes* Duorum cornuum. *Facilis,* de qua facile ali-
 quid fiat. Vnde faciles homines qui hac & illac cito ducuntur. Ergo *Facilis* quæ cito legitur,
 vel soluatur. *Rubea virga.* Quæ abundat circa Rubos Italiae oppidum. *Horatius,* *Inde Rubos fessi*
peruenimus. Id est ea virga quæ apud Rubos plurima nascitur. An à rubo cuius meminit, ferat &
 robus asper amomum. *Fiscina* genus est vasis, id est corbulæ breuis, quas perferunt qui arbutta **B**
 vindemiant. *Lucilius* in quinto, *Fiscina fallaci cumulo.* *Nonius* in *Andromacha:* *Quod tu mi Gna-*
te, quæ solet in pectus tuum demittas: tamque vindemiator in fiscinam. *Plautus* in *Mercatore,* *Vobiscum*
habere cum porcis. cum fiscina. *Nunc torrete igni fruges e. f. f.* præparate panem, quo vtamini in sereni-
 tate, ne ea res impedimento sit postea: multi tamen de certo frugum genere dictum volunt.
 Nam far, minium, panicum moli, nisi ante fuerint tosta, non possunt. Nam quod ait saxo fran-
 gite, potest accipi & pindere, quod significat pilo tundere, quia & vulgo cauatum saxum pilum
 dicimus, quæ omnia fieri oportet, propter facilitatem molendi. Multi astrologiam putant, quia
 ante est molere, quam coquere. Nonnulli tradunt rusticos solitos, si quando ad excudendas
 fruges essent imbribus impediti, spicas integras condere, & prout indignisset vsus, hieme tor-
 rere, quo facilius agluma sua separatam triticum molerent. Alij non accipiunt *Husteron* pro-
 teron, sed modo hoc, modo illud facito, vt diuersa dixisse videatur. **C**

*Quippe etiam festis quadam exercere diebus,
 Fas & iura sinunt. riuos deducere nulla
 Religio vetuit: segeti prætere sepe:
 Insidias auibus moliri: incendere vepres:
 Balantumque gregem fluuio mersare salubri.
 Sæpe oleo tardi costas agitator aselli
 Vilibus aut onerat pomis: lapidemque reuertens
 Incusum, aut atræ massam picis vrbe reportat.* **D**

Quippe etiam festis quadam exercere diebus. Non mirum est rusticum aliqua facere debere per
 pluuias, cum sint quædam quæ facere possit etiam festis diebus. Sunt enim aliqua quæ si festis
 diebus fiunt, ferias polluant: quæ propter & Pontifices sacrificaturi, præmittere calatores suos so-
 lent, vt sicubi viderint opifices adfidentes, opus suum prohibeant, ne pro negotio suo, & ipsorum
 oculos, & cerimonias deum attaminent, ferias enim operæ deorum creditæ sunt. Sane ferias ter-
 ram ferro tangi nefas est, quia ferias deorum causa instituuntur, festi dies hominum quoq; *Fas* **E**
 & *iura sinunt.* Id est, diuina humanæque iura permittunt. Nam ad religionem fas, iura pertinent
 ad homines. Et non sine causa hoc dictum à Virgilio gnaro totius sacerdotum ritus ponitur. reli-
 giosi enim esse dicuntur, qui faciendâ præmittendâq; rerum diuinarum secundum mo-
 rem ciuitatis delectum habent, nec se superstitionibus implicent. Cum ergo hîc dicit, festis quæ-
 dam exercere diebus *Fas & iura sinunt,* & nulla religio vetuit, ostendit multa quæ ad rem diui-
 nam pertinent ex præcepto & posse fieri, & vitari, ab his scilicet, qui religiosi, vt supra dictum est,
 appellantur, quem morem Poëta agendo aliud subtiliter docuit. *Riuos deducere nulla Religio ve-*
uit: segeti prætere sepe. *Insidias auibus moliri: incendere vepres.* *Deducere* Id est, siccare. Nam irriga-
 re inducere est, vt, Deinde latis fluuium inducit. Sane sciendum secundum *Varronem* contra
 religionem esse, vel si irrigentur agri, vel lauentur animalia festis diebus. *Nymphæ* enim sine **F**
 piaculo non possunt moueri. Sed scimus necessitati religionem cedere: Vnde peritè *Virgilius*
 ait, *Balantumque gregem fluuio mersare salubri,* id est, saluifero. Nam dicturus est in tertio scabie
 tentari animalia, nisi lauentur. De irrigatione vero nihil ad hunc pertinet locum, quia *Dedu-*
cere, vt diximus siccare significat. Sed qui disciplinas Pontificum interius agnouerunt, à die fe-
 sto sine piaculo dicunt posse fieri, quæ supra terram sunt, vel quæ omnia, nocent, vel quæ ad
 honorem deorum pertinent, & quidquid fieri sine institutione noui opetis potest, vt triuorum
 inductionem sic accipiamus, per fossam vel pratium purgatum deducere, id est emittere, quon-
 iam cautum in libris sacris est, ferius denicalibus aquam in pratium ducere, nisi legitimam
 non

- A** non licet, cæteris feriis omnes aquas licet deducere. Ergo hic, vt aliquibus videtur, deducere purgare est, & sordes emittere, quæ præcludant aquam, ideòque à Pontificibus, vt nouum fieri non permittitur feriis, ita vetus purgari permittitur. Alij hoc secundum augurale * cuius dictum tradunt, quod etiam in bello obseruetur, ne nouum negotium incipiatur. Ergo riuos deducere, non est nouum negotium, & potest hoc illuc referri: quique paludis collectum humorem, bibula deducit arena. Sanè quæ feriæ, à quo genere hominum, vel quibus diebus obseruentur, vel quæ festis diebus fieri permiffa sint, si quis scire desiderat, libros pontificales legat. *Veniit. prohibuit. Prætere de sepem. Circundare, & opponere. Et subaudi nulla religio vetuit. Insidias auibus moliri. Id est aucupia facere. Incendere repes. Hoc etiam sicut & priora, licet festis diebus agere. Balantimque gregem. Id est ouium. Mersare. Frequenter mergere, propter scabiem. Flusio salubri. non est epitheton amnis, sed ad factum refertur. Sepe oleo. Et hic aut coniunctio esse debuit, vt est, illa Notos atque ara volans in nubila fugit, pro & in Notos, vt esse, Sæpe aut oleo aut vilibus onerat pomis, & bene rusticorum laudat industriam. Costas aselli. Aut vera costas, aut clitellas, vt Horatius, *Et in muli Capua clitellas tempore ponunt. Agitator. Verberator.* Dicitur ab agendo, ac per hoc asinarius dicitur, *Vilibus pomis.* Abundantibus, quia vulgò asperatam, & bene verbum vulgare vitiauit. *Massam picis vrbe reportat.* Aut qui oleum, vel poma portauerat ad urbem, aut certè ideo ait *Reportat*, quia pix in agris nascitur, & in vrbe distracta, in agrum à plerisque reportatur: Varro dicit antiquos nundinas, feriatis diebus agere instituisse, quo facilius commercij causa ad urbem rustici commearent, & bene per hæc omnia quæ superius dixit, ostendit ferias non pollui.*

C

*Ipsa dies alios alio dedit ordine luna
Fælices operum, quintam fuge: pallidus Orcus,
Eumenidesque sata: tum partu terra nefando
Coeumque, Iapetumque creat: sauiumque Typhœa
Et coniuatos cælum rescindere fratres.
Ter sunt conati imponere Pelio Ossam,
Scilicet atque Ossa frondosum inuoluere Olympum:
Ter pater extructos dissecit fulmine montes.
Septima post decimam felix, & ponere vites,
Et pressos domitare boues, & licia tela,
Addere, nona fuga melior, contraria furtis.*

D

- E** *Ipsa dies alios alio dedit ordine luna.* Plenissime de lunæ diebus expressit Hesiodus *ἡμετέρας δ' ἐν δὴ δὴν τοιαύτας ἐστὶν αὐτῶν μάλιστα πρὸς ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν πλεονεξία ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἰσοπέρας* quam rem breuiter iste prælibat. Sed est ita, quoque luna omnes dies felices dedit sed alios aliis rebus aptos. Inde ait felices, & hoc est ad opera sumenda aptos felicibus operis. Alij felices pro secundis recipiunt, vt felicemque trahit limum. *Alio ordine.* Hoc est, non omnes dies facit æquales, sed diuersi ordinis & modi, cum ipsa sit vna & eadem. *Felices operum.* Quibus feliciter possunt opera exerceri, vel ad opera sumenda: vel certè *Felices*: aptos felicibus operibus. *Quintam fuge.* Vt quinta luna nullius operis initium sumas. Dicitur enim hic numerus Mineræ esse cōsecratus, quâ sterilem esse constat. Vnde etiam omnia sterilia quinta luna nata esse dicuntur: vt, Orcus, Furia, Gigâtes. *Pallidus orcus.* Quia pallidos facit. nã ipse niger est. Probus, orchus legit. Cornutus verat aspiratione addendam. Hesiod. orcu quinta luna dicit natum. Celsus, vt Iurifiurandi deum pallidum dictum, quia iurantes trepidatione palleant, nam apud Orcu defunctæ animæ iurare dicuntur, ne quid suos, quos in vita reliquerunt contra fata adiuuent. *Orcus.* Pluton, deus inferni. *Eumenides sata,* id est nata. & vt sæpe dictum est, *κατὰ τὸν νόμον.* Eumenides vocantur, quod non habent bonam voluntatem, id est mentem, sicut Parca, quia nulli parcant. *Nefando.* Sacrilego. *Cozum,* Nomina sunt Gigantum. Per Cozum autem & Typhœum, & Iapetum, omnes gigantes intelligimus: quos quinta luna dicit esse natos. *Et coniuatos cælum rescindere fratres.* Othum & Ephialtem dicit, qui fuerunt filij Ne-

F

pruni, & nouem digitis singulis crescebant mensibus: qua freti altitudine cælum voluerunt e-
 uertere: sed confixi sunt sagittis Apollinis & Dianæ. *Pelios* offam. Monti Thessaliæ. *Pelios* o lon-
 ga est: sed sic breuis sequente vocali: vt, sub Ilio alto. *Offam*. Alium montem Thraciæ. *Olympum*.
 Tertium mōtem Macedoniæ: & tertium quasi maiorem inuoluere ait: *Pater*. Iuppiter. *Difescit*.
 Deicit. *Septima post decimam felix*. Aut septimamdecimam dicit, aut hoc dicit, *Felix* quidem
 est septima, sed felicior decima: vt primum locum decimæ tribuat, quæ sit valdè felix, secun-
 dum septimæ: quæ post decimæ fœlicitatem sit secunda: vt ea nulla sit felicior, excepta decima.
 Aut certè sicut quidam volunt, quartamdecimam dicit vt fœlix sit septima duplicata: id est, cu-
 ius numerus post decimam inuenitur: quo die re vera melius vites ponimus. *Domitare boves*.
 Instruere, quomodo possint ferre laborem arandi: & sciant ad iugum pariter incedere. *Noua su-
 ge melior: contraria furdis*. Non vt quibusdam imperitis videtur, Virgilius aut fugam seruis suadet, B
 aut eis indicat dies quibus se à rapinis abstineant. Nam & fugam de præfectione & cursu legi-
 mus: vt, Simul arua fuga, simul æquora vertunt, vnde velocem equum fugacem dicimus: & fu-
 ga potest etiam honesta esse, vt si quis hostem, si quis imminuentem tyrannum, si quis sæuum
 iudicem fugiat. *Contraria* autem *Furtis* illuc spectat, vt domino sit spes iuueniendi quod ami-
 serit, & seruis rapere aliquid aufugiens formidet.

Multa adeo gelida melius se nocte dedere:

Aut cum sole nouo terras irrorat Eous.

Nocte leues stipula melius nocte arida prata

Tondentur, nocteis lentus non deficit humor.

Et quidam seros hyberni ad luminis ignes

Peruigilat: ferroque faces inspicat acuto.

Interea longum cantu solata laborem

Arguto coniunx percurrit pectine telas:

Aut dulcis musti Vulcani decoquit humorem,

Et foliis undam tepidi desumat abeni.

At rubicunda Ceres medio succiditur aestu,

Et medio tostas aestu terit arca fruges.

Adeo. Valde. Terentius, *Adolescentem adeo nobitem*. *Melius se nocte dedere*. Per noctem melius
 nostro obsequuntur labori. *Nocte* autem non est aduerbium, sed nomen ablatiueque casus, adeo
 vt ei Horatius iunxerit præpositionem: vt, *U' t' ingulens hominis surgunt de nocte latrones*. nam ad-
 uerbium *Noctu* facit, sicut *Diu*, Sallustius, *Diu noctisque laborare, selesinare*. *Sole nouo*. Oriente die,
 & sole adhuc recenti, necdum feruenti. *Irrorat* illustrat. Aut simpliciter irrorat, matutino enim
 tempore ros cadit. Et dicit hoc loco, & die & noctu insistendum labori. *Eous*. Id est lucifer, de
 quo etiam Cinna in Smyrna sic ait, *Te marimonium stentem conspexit Eous*, *Et stentem paulo vidit
 post Hesperus idem*. *Arida prata*. Iam matura *Tondentur*. Secantur. *Noctis*. Accusatiuus pluralis.
Non deficit. Non deserit. Vnde & qui deserunt exercitum ad hostes transeuntes, defectores vo-
 cantur. *Seros ignes*. Nocturnos. *Faces inspicat*. Incidit ad spici & aristarum imaginem. *Arguto*.
 Sonoro, stridulo. *Aut dulcis musti Vulcani decoquit humorem*. Hypermetrus versus est: vnde & se-
 quens à vocali inchoat. Bene autem ait, *Decoquit humorem*, id est rem superfluam: sicut supra
 posuit, luxuriam segetum tenera depascit in herba. *Abeni*. Vasis in quo coquitur vinum. Et
tepidum dicitur: quia quod bullit, quasi tremere videtur. *Abeni*. Ex ære facti. *Ceres*. Frumentum.
Medio aestu. Id est per diem, quando aestus est.

Nudus ara fere nudus: hyems ignara colono.

Frigoribus parto agricola plerunque fruuntur:

Muinâque inter se leti conuiuia curant:

Inuitat genialis hyems, curâsque resoluit:

Ceu presse cum iam portum tetigere carina,

Puppibus & lati nauis imposuere coronas.

Sed tamen & quernas glandes tunc stringere tempus,

Et lauri baccas, oleamque, cruentâque myrta,

Tunc gruibus pedicâs, & retia ponere ceruis:

Auribusque

A *Auritosque sequi lepores: tum ficere dammas,
Stupea torquentem balearis verbera funda:
Cum nix alta iacer: glaciem cum flumina trudent.*

Nudus ara, sere nudus. Sic Hesiodus, *γυμνὸν ἄρα, σέρε γυμνὸν* ἢ *σὸδῶν*, *γυμνὸν ἢ ἀμῆδου*. Id est, adeo fere-
no celo vt vestimentis non egeas. Sanè quidam post hoc hemyrichium dicitur subsecu-
tus. Habebis frigore febres. Nam non dicit nudum esse debere, quasi aliter non oporteat aut
possit: sed sub tanta serenitate dicit hæc agenda, vt & amictus possit contemni. *Hyems ignaua co-
lono.* Quæ ignauum reddit colonum. *Parvo. Parato.* Agricole plerumque fruuntur. Dicit agricolas
per hyemem his frui quæ æstate parauerint. *Plerumque autem dicit,* quia diciturus est aliqua
quæ rusticus etiam hyeme possit efficere. *Genialis hyems.* Coniualis, voluptuosa. Nam quo-
B tiens voluptati operam damus, indulgere dicimur Genio. Vnde è contrario habemus in Te-
rentio, *Suum defraudans Genium.* Genium autem dicebant antiqui naturalem deum vniuscuius-
que loci, vel rei, aut hominis. *Curasque resoluisti.* Quiescere facit à labore & curis. *Pressæ carinae.* O-
nerariæ. *Cum iam p. t.* Dat comparationem de nauigantibus: quod sicut illi expleta iam nauiga-
tione, & positis in sicco nauibus lætantur, & epulis vacant: sic etiam rustici finitis completisque
æstiuis laboribus hyeme conuiuia celebrant, & à curis soluuntur. *Imposuere coronas.* Aut vera
coronas, aut spiras funium accipimus. *Sed tamen & q. g.* Sunt aliquæ deriuationes ex vsu magis
quàm ex ratione venientes: vt quernus, ficulus, ilignus, columnus, à corylo, ilice, ficu, quercu.
Cruentia. Matura. *Cruentia* autem ideo, quia matura, cruoris colorem imitantur. *Pedicas.* Laqueo
quibus pedes illaqueantur. *Auritos lepores.* Maiores aures habentes. Horatius aliter ait, *Doctum*
C & *auritas fidibus canoris Ducere quercus.* Sensem audiendi habentes. *Balearis fundæ.* Hispanicæ: à
Balearibus insulis Hispania, vbi inuenta est funda.

Quid tempestates autumnæ, & sidera dicam?

Atque vbi iam breuior que dies, & mollior æstas,

Quæ vigilanda viris: vel cum ruit imbriferum ver?

Spicea iam campis cum messis inhorruit: & cum

Frumenta in viridi stipula lactentia turgent?

Sape ego, cum flauis messorem induceret aruis

Agricola, & fragili iam stringeret ordea culmo:

Omnia ventorum concurrere prælia vidi,

Quæ grauidam latè segetem ab radicibus imis

Sublime expulsam eruerent: ita turbine nigro

Ferret hyems, culmumque leuem, stipulasque volantes.

D *Quid tempestates autumnæ.* Verno & autumnali tempore sunt tempestates, quando nec plena
æstas est, nec plena hyems. Vnde medium & confine vtriusque temporis ex coniunctione cõ-
rariarum rerum tempestates efficit. Sanè sciendum vltimas partes tam autumnæ quàm veris si-
gnificare, quibus sunt procellæ: quod de autumnæ, hic indicat versus, Atque vbi iam breuior
que dies, & mollior æstas: de vere hic, Spicea iam campis cum messis inhorruit. Deinde ait, *Ruit.*
E Id est præcipitatur, in fine est. Et in hoc talis est sensus, *Quid dicam quantum oporteat solici-
tum & studiosum esse agricolam tempore autumnæ & veris? Vigilanda v.* Vigilanter providen-
da *Spiceam.* Spicos de maturis frugibus abusu è dicimus. Nam propriè est spicus, cum per cul-
mi folliculum, id est extremum tumorem, aristæ adhuc tenues in modum spiculi eminent. *In-
horruit.* Intremiscit. *Frumenta l.* Adhuc tenuia, & lactis plena. Sanè sciendum Varonem in li-
bris diuinarum rerum dicere, Lactentem deum esse, qui se infundit segetibus, & eas facit lac-
tescere. Et sciendum inter lactentem & lactentem hoc interesse: quod *Lactans* est quæ lac
præbet: *Lactens* cui lac præbetur. *Flauis. Maturis.* Et *fragili e.* id est, quæ in fragili culmo erant,
Stringeret Secarer. vt, Hic vbi densas Agricola stringunt frondes, *Omnia ventorum concurrere.* In-
ter se, vt, Mutati transuersa fremunt. *Sublime expulsam eruerent.* Per sublime portarent erutam se-
F getem. *Turbine nigro.* Tempestate noxia. Horatius, *Hic niger est humo tu Romane caueso. Culmumque*
leuem. Culmus dicitur ipse calamus: stipulæ verò folia quæ ambiunt culmum.

Sape etiam immensum celo venit agmen aquarum,

Et sædam glomerant tempestatem imbribus aris

Collecta ex alto nubes: ruit ardens aether.

Et pluuia ingenti sata lata, boimque labores
 Diluit: implentur fossæ, & caua flumina crescunt
 Cum sonitu: feruētque fretis spirantibus æquor.
 Ipse pater media nimborum in nocte, corusca
 Fulmina molitur dextra: quo maxima motu
 Terra tremuit: fugere fera: & mortalia corda
 Per gentes humilis strauit pavor: ille flagrant
 Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo
 Deicit: ingeminant Austris, & densissimus imber:
 Nunc nemora ingenti vento, nunc littora plangunt:
 Hoc metuens, cæli menses, & sidera serua:
 Frigida Saturni sese quo stella receper:
 Quos ignis cæli Cyllenius erret in orbes.

Agmen aquarum. Imperus, vt Leni fluit agmine Thybris. Est autem hic Ecbaſis poetica ad describendam tempeſtatem. *Collecta ex alto nubes.* Ab Aquilone, qui vtique de alto flar, id est à ſe-
 prentione: & tempeſtates grauiffimas facit. Nam Auſter humilis est, vt, Mundus, vt ad Scy-
 thiam, Riphaeſque arduus arces Conſurgit, premitur Libyæ deuexus in Auſtros. *Ruit arduus*
æther. Tonitribus percrepat, vt, Cœlique ruina. *Caua flumina.* Profunda & alta. *Lucanus.* *Rum-*
bamque cauum. *Ereſis ſpirantibus.* In motu poſitis. *Alibi,* Quæ vada non ſpirant, nec fracta remur-
 murat vnda. *Corusca fulmina.* Coruſcantia, vt, Sibila lambebant linguis vibrantibus ora. *Molitur.*
 Agitat, & iacit. *Terra tremis.* Terræ motus efficitur. *Vel tremis terra,* Tremere videtur: & pauent
 hi qui terram colunt. *Humilis pavor.* Qui humiles reddit, vt Pallidus Orcus. *Ille flagrant aut*
Atho, aut Rhodopen. Secundum Epicureos per tranſitum loquitur, qui dicunt fulmina non iu-
 dicio deorum, ſed ex nubibus fieri, nam montes quid necesse fuerat fulminari? Athos autem
 mons est Græciæ, Rhodopæ mons Thraciæ. *Aut alta Ceraunia.* Montes ſunt Epiri, à crebris
 fulminibus, dicti. Vnum enim fulmen quod colorat, aliud quod tranſfigit, aliud quod afflat: vt
 est, Ex quo me diuūm pater, atque hominum rex fulminis afflauit ventis. *Ingeminant Austris.*
 Repetunt ſuos ſtatus venti. *Plangit.* Reſonare facit. *Alij legunt Plangunt:* vt ſit, nemora & littora
 plangunt, id est reſonant. *Hoc metuens cæli menses, & sidera serua.* Id est duodecim ſigna quibus
 mentes cognoscimus. *Sidera autem vel tempeſtates, vel planetarum motas.* Sciendum autem
 (vt diximus) de planetis quinque, duos eſſe noxiōs, Martem & Saturnum: duos bonos, Iouem
 & Venerem: Mercurius verò talis eſt, qualis ille cui iungitur. Vnde etiam fingitur miniſter
 eſſe deorum: quod eorum obtemperat poteſtati. Hinc eſt quod dicit, *Quos ignis cæli Cyllenius erret*
in orbes. Id eſt vtrum in ſeptentrionalem, an in Auſtralem partem inelinetur: aut cui plane-
 tarum cohæreat, vt qualitatē Mercurij ex illo poſſis agnoſcere. *Cyllenius autem ignis pro-*
pter ſtellam Mercurialem dicitur, quia in Cylleno monte Arcadiæ dicitur natus eſſe Mercuri-
 rius. *Frigida Saturni ſeſe q. ſ. r.* Id eſt nocens, vt, Frigidus, ò pueri, fugite hinc, later anguis in her-
 ba. Ideo autem hoc dicit, quia Saturnus deus pluuiarum eſt, vnde etiam ſenex fingitur: nam
 ſenes ſemper nouimus eſſe gelidos, hic autem in Capricorno facit grauiffimas pluuias, & præ-
 cipue in Italia. Vnde & Horatius ait, *Sei tyranus Hæſperia Capricornus vnde,* vt in Scorpio
 grandines item in alio fulminat in alio ventos. Vnde præcipit nos ſcire debere, in quod ſe ſi-
 gnū recipiat ſyſtus Saturni. Sanè perire ait *Receper:* vt ex frequentatiuo verbo nobis oſtende-
 ret Saturnum bis ad vnumquodque ſignum reuertit: quod alij planetæ minimè faciunt. Solus
 enim eſt qui & longius à ſole diſcedat, & bis ad vnumquodque ſignum recurat. *Quos*
ignis cæli, Cyllenius erret in orbes. Ordo eſt, in quos orbes cæli erret Cyllenius ignis. Et bene *Er-*
ret, nam planeta vocatur *errans*, id est ab errore, nam interdum ad auſtrum, interdum
 ad ſeptentrionem, plerunque contra mundum, non inquam cum mundo ſeruntur.
 In primis venerare deos, atque annua magna
 Sacra refer Cereri, lætis operatus in herbis,
 Extremæ ſub caſum hyemis iam vere ſereno:
 Tunc aquæ pingues, & tunc molliffima vina:
 Tunc ſomni dulces, denſaque in montibus vmbra.
 Cuncta tibi Cererem pubes agreſtis adoret:
 Cui rula lacte ſauos, & miri dilue Baccho:
 Terque nouas circum felix eat hoſtia fruges:

A *Omnia quam chorus, & socij comitentur ouantes:
Et Cererem clamore vocent in tecta: neque ante
Falcem maturis quisquam supponat arisis,
Quam Cereri torta redimitus tempora quercu
Det motus incompósitos, & carmina dicat.*

In primis venerare deos. Post hæc cognita da præcipuè operam sacrificiis, quibus tempestates, & pluuiæ possint repelli. Et mire hoc statim subiunxit: quia occurrebat, quid prodest tempestates futura videre? Et bene ait *In primis*, præcipuè, & ante omnia, nam alia neglecta possunt habere emendationem: tempestas adueniens, nisi ante præuideris, vniuersa subuertit. *Annua sac. r. c.* Anniversaria magna, sicut in *Æneide*, Anna quæ differre nefas: Et Ambaruale sacrificium dicit. *Leuis o. i. h.* Aut dans operam conuiujs: aut postquam opera cuncta compleueris. **B** *Extrema s. c. h.* Circa finem hyemis, antequam ver incipiat. *Tam v. s.* Ver, pluuiale tempus est: sed circa finem incipit esse serenum. Dicit ergo *Vere sereno*, vt sit iam tunc & ver & serenum. *Tunc agni pingues.* Subaudi sunt: qui aut epulis, aut sacrificijs sunt apti. *Mollissima vina.* Carentia aspectate, & defœcata. *Dense in m. v.* Quia tunc incipiunt arbores frondescere. *Tibi:* In honorem tuum, & in tuam gratiam. *Cui tu lacte f. & m. d. b.* Id est, Cui tu liba de lacte, melle & vino. Nam superfluum est quod quidam dicunt, contra religionem dixisse Virgilium, licere Cereri de vino sacrificare; Pontificales namque hoc non vetant libri. Quod autem ait Plautus in *Aulularia*, cuius ipsi vtuntur exemplo. *Cererine nuptias facturi esis: quia temerè nihil allatum intelligo.* non est huic loco contrarium, nam aliud est sacrificium, aliud nuptias Cereri celebrare: in quibus re vera vinum adhiberi nefas erat, quæ Orci nuptiæ dicebantur, quas præsentia sui pontifices ingenti solennitate celebrabant. Alij hunc locum aliter accipiunt, vt *Mihi Baccho*, non sit septimus casus, sed datiuus: & duo nomina intelligimus, Liberi & Cereris: nam supra quoque ait, In primis venerare deos, vt sit sensus, cui Cereri, & mihi Baccho fauos lacte dilue: id est eis sacrificia melle & vino permittis. *Falix hostia.* Id est fœcunda. Et dicit Ambaruale sacrificium: quod sæpe de porca fœcunda & grauida fieri consueuerat, vel felicem dicit, cuius sacrificio & immolatione fœcunditas agrorum merebatur. *Omnis q. e.* Chorus propriè est coarum cantus atque saltatio. *Cereram c. v.* Inuocent dari copiam frumentorum. *Torta r. s. q.* Id est habens in memoria victum priorem, à quo Cereris reuocatus est benignitate. Nam olim homines glandibus vescabantur. *Det motus incompósitos.* Id est saltationem aptam religioni, nec ex vlla arte venientem. Sallustius, *Salsare elegantius, quam necesse est, probe. Carmina dicat.* Hymnos.

D *Atque hæc vt certis possimus discere signis,
Æstusque, pluuias, & agemes frigora ventos:
Ipse pater statuit, quid menstrua luna moneret:
Quo signo caderent Austri: quod sæpe videntes
Agricola propius stabulis armenta tenerent.*

Menstrua luna. Vnde & bene dicitur, *Caderent Austri.* Desinerent venti. Ex hoc etiam loco prognostica, sunt translata de Arato, pauca de multis.

E *Continuo ventis surgentibus, aut freta ponti
Incipiunt, agitata tumescere, & aridus altis
Montibus audiri fragor, aut resonantia longe
Litora misceri, & nemorum increbrescere murmur.*

F *Iam sibi tum curuis male temperat vnda carinis,
Cum medio celeres reuolant ex aguore mergi,
Clamorèmq; ferunt ad littora, cùmque marina
In siccoludunt fulicæ: notasque paludes
Deserit, atque altam supra volat ardea nubem.
Sæpe etiam stellas vento impendente videbis
Præcipites celo labi, noctisque per umbras
Flammarum longos à tergo albescere tractus:
Sæpe leuem patenam, & frondes volitare caducas:
Aut summa nantes in aqua colludere plumas.*

Venti surgentibus. Flare incipientibus, Vnde è contrario, Cum venti posuere, id est flare desierunt.

unt. *Aur freta ponti.* Litora pelagi, quæ feriuntur fluctibus. Duo autem dicit naturalia. Futura enim tempestate, & ante ventum, fluctus mouetur: & fragor auditur ex syluis, arcana quadam ratione nature. *Aridus fragor.* Sonitus, qualis solet fieri ex aridis: cum franguntur, arboribus. Ergo *Aridus* nimis, omne enim quod aridum est, cum frangi cœperit, nimium efficit sonum. Fragor etiam à fractarum rerum nominatus est sonitu. *Aur r. sonantia longe Litora miseri.* die r. ar. id est bis, idem dixit. *Miseri* autem, perturbati. vt *Miscet* agens telis. *Iam sibi tum curuis male temperat unda carinis.* Scias, inquit in pelago esse grauissimam tempestatem cum mergi ad littora confugiunt. Poetice autem ait, *Iam sibi tum vnda male temperat curuis carinis.* Id est sibi non pascit, sed crescit in perniciem suam. nam plerunque plura dicit signa e quibus vnum non sufficit, sed omnia animaduertenda: vt, *Tum cornix plena pluuiam vocat improba voce.* Et sola in sicca secum spatatur arena. *Marine sulice.* Ad discretionem fluuiialium. *Altam supra volat ardea nubem.* Ardea dicta est quasi ardua: quæ cum altius volauerit, significat tempestatem. Lucanus, *Aur sicum quidam Mergus amat: quodque ausa volare Ardea sublimis penne confisa natanti.* *Præcipites celo labi.* Sequitur vulgi opinionem. non enim omnia prudenter à poeta dicenda sunt. Quod autem videmus e cælo stellas quasi labi, *Ardea* sunt ignis ætherij, quæ fiunt cum vehementior ventus altiora conscenderit: & trahere exinde aliquas particulas cœperit, quæ simulant casum stellarum. Nam stellæ cadere non possunt: quarum natura est vt stent semper. vnde & stellæ vocantur. Sanè sciendum est, vt ait Aratus, ab illa parte ventum flaturum, in quam ille ignis ceciderit. *Colludere plumas.* Moueri. Terentius, *Congruum istum maximum in aqua sinio ludere.* Id est, moueri. Virgilius, *Ludere pendentes pucros.*

At Boreæ de parte truciis cum fulminat, & cum Eurique, Zephyrique tonat domus: omnia plenis Rura natant fossis, atque omnis nauita ponto Humida vela legit. nunquam imprudentibus imber Obsuit: aut illum surgentem vallibus imis Aeria fugere grues: aut bucula cœlum Suspiciens, patulis captauit naribus auras: Aut arguta lacus circumuolitant hirundo Et veterem in limo rana cecinere querelam. Sapius & teclis penetrabilibus extulit ova, Angustum formica terens iter: & bibit ingens Arcus: & è pastu decedens agmine magno Cornuorum increpuit densis exercitus alis.

At Boreæ de parte truciis cum fulminat. Hoc vult dicere, Vbique ingentes efficit pluuias ab istis ventis mota tempestas. *Nunquam imprudentibus imber obsuit.* Alij in vacare volunt, alijs auctis habere significationem: vt sic, *Nunquam imber obsuit valde prudentibus.* quæ res valde non sunt idoneæ. Vnde melius est ira intelligere, *Nunquam imber obsuit non ante prouisus: tam clara sui dat signa: vt Imprudentibus, ignaris accipiamus, nam hoc dicit, Nunquam nescienti nocet imber, quia se designat ante venturum, & scimus leuiora esse mala, quæ ex opinione contingunt.* *Aeria fugere grues.* Aërij coloris, aut altum volantes. Dicit autem grues de vallibus fugere, non pluuiam de vallibus surgere. *Aur bucula cœlum suspiciens patulis.* Hic locus omnis de Varone est. Ille enim sic,

Tum liceat pelagi volucres, tardaque paludis Cernere inexploto studio certare lanandi: Et velut insonitum pennis infundere rorem: Aut arguta lacus circumuolitant hirundo, Et bos suspiciens calum (miserabile visu) Naribus aëriis patulis decerpit odorem. Nectennis formica canis non euehit ova:

Et veterem in limo rana cecinere querelam. Fabula duplex est. Nam vt Ouidius dicit, *Ceres cum Proserpinam quæreret, ad releuandam sitim accessit ad quendam fontem. tunc eam Lycij rusticici à potu prohibere cœperunt: & conturbantes pedibus fontem, cum contra eam emitterent turpem*

A turpem naribus sonum, illa irata eos conuertit in ranas: quæ nunc quoque ad illius soni imitationem coaxant. Sed hoc non est valdè aptum. Nam illa magis insultatio fuerat, quàm querela: & pœnam sacrilegij iustè pertulerunt. Vnde magis *Æsopos* est sequendus, qui dicit hoc, Cum Iuppiter omnibus animalibus reges daret: & ranis, ni fallor, colendum breuissimum lignû dedisset, illæ questæ & aspernatæ sunt eum, & tunc eis hydrum iratus dedit, qui vescitur ranis. *Bibit ingens arcus*. Sequitur iterum vulgi opinionem. *Cornuorum exercitum*. Multitudo.

*Iam varias pelagi volucres, & qua Asia circum
Dulcibus in stagnis rimantur prata Caystri,
Certatim largos humeris infundere rores,
Nunc caput obieclare fretis, nunc currere in undas,
Et studio incassum videas gestire lauandi.
Tum cornix plena pluuiam vacat improba voce,
Et sola in sicca secum spatiat arena.
Nec nocturna quidem carpentes pensa puella
Nesciuere hyemem: testa cum ardente viderent
Scintillare oleum: & putres concreescere fungos.*

C *Iam varias pelagi volucres, & qua Asia circum, Dulcibus in stagnis rimantur prata Caystri.* Hæc vera lectio: & sensus talis est, Iam varias, pelagi volucres, & eas quæ circum prata rimantur in dulcibus stagnis Caystri, videas certatim largos humeris infundere rores. Nam si *Iam varie* legeris, sensus nulla ratione procedit: Caystrus autem Asiæ fluuius est. Asia verò, palus: Vnde fecit Asia prata. Et de palude Asia, *A* longa est. nam de provincia corripitur. vt, Europa atque Asia pulsus, & est Homericus versus, *ἀσία ἐν δεξιῶν κούρῃσι ἀμφὶ πῖνθα*. *Rimantur prata*. Pascuntur in pratis, cibum per terræ rimas requirentes. Nam rimari hinc tractum est à porcis, qui glandes rimantur de rimis terrarum. *Et studio gestire lauandi*. Gestire est lætitiâ suam corporis habitu significare, nam vt homines verbis lætitiâ suam exprimunt, ita aues corporis gestulatione. Incassum autem ideo ait, quia plumarum compositio aquam minimè ad corpus admittit. *Rauca pluuiam vocat improba voce*. Rauca contra naturam suam. *Et vocat*. Poëtice ait: non enim vocat, sed denuntiat pluuiam. Et notandum cornicem, & rauca voce, & solam, pluuiam prædicere: Coruos verò serenum, & plures & voce tenui ac purissima contra naturam suam: vt, **D** Tum liquidas corui pressio ter gutture voces. *Testa cum ardente viderent*. Propter vilitatem noluit dicere lucernam, nec iterum lychnum: sicut in heroico carmine. vt, *Dependent lychni*. Medius verò in his libris est stylus, sicut diximus supra. *Putres concreescere fungos*. Nam vt dicit Plinius, cum aer humidus esse cœperit, fauilla quæ cum fumo solet egredi, prohibita aeris crassitate in lucernis residet, & quasdam velut fungorum imitatur imagines.

*Nec minus ex imbris soles, & aperta serena
Prospicere, & certis poteris cognoscere signis,
Nam neque tum stellis acies obtusa videtur,
Nec fratris radiis obnoxia surgere Luna:
Tenuia nec lane per cælum vellera ferri.
Non tepidum ad solem pennas in litore pandunt
Dilectæ Tethidi Halcyones: non ore solutos
Immundi meminere suos iactare manipulos.*

F *Nec minus ex imbris soles*. Id est serenitates. Et versa vice dat prognostica quibus agnoscamus ex tempestiuo cælo serenitatem futuram. *Aperta serena*. Aer enim densatur nubilo, & rarefcit sereno. vt, densæ erant quæ rara modo: & quæ densa, relaxet. *Nec fratris radiis obnoxia surgere Luna*. Obtusa subaudi à superioribus: nam hoc dicit, Nec tamen luna videtur obtusa, quæ est radiis Solis obnoxia, nam vt dicunt Physici ab eo accipit lumen. *Tenuia*. Proceleumaticus est pro dactylo, quam rem quotiescunque facit Virgilius, seruat locum Synizesi: vt tenuia. Item &, Genua labant: nubes tenues pro vellerebus accipiendæ. *Dilectæ t. h.* Ceyx filius Luciferi habuit vxorem Halcyonem: qua cum prohibitus esset ad consulendum Apollinem de statu regni naufragio periit. Cuius corpus cum ad vxorem delatum fuisset, illa se præcipitavit in pelago.

gus. Postea miseratione Thetidis & Luciferi conuersi sunt ambo in aues marinas, quæ halcyo-
nes vocantur. Sanè sciendum est, quod cum de muliere dicimus, hæc Halcyone facit. Cum de
auibus, hic & hæc alcyon, hi & hæc alcyones. Ista autem aues nidos faciunt in mari media hye-
me. Quibus diebus tanta est tranquillitas, vt penitus nihil in mari possit moueri. Inde etiam
dies ipsi Halcyonia nominantur. Non ore solutes. Scilicet manipulos. Alij soluto ore accipiunt,
id est nintuam patenti. Immundi autem, luto gaudentes. Horatius, *Et amica luto suo.*

At nebula magis ima petunt: campo que recumbunt.

Solis & occasum seruans, de culmine summo

Ne quicquam seros exercet noctua cantus,

Apparet liquido sublimis in aere Nisus,

Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo.

Quacunque illa leuem fugiens secat æthera pennis,

Ecce inimicus atrox magno stridore per auras

Insequitur Nisus: quæ se fert Nisus ad auras

Illa leuem fugiens rapit secat æthera pennis,

Tum liquidas corui presso ter gutture voces,

Aut quater ingeminant: & sepe cubilibus altis

Nescio qua præter solitum dulcedine lati,

Inter se solus strepitanti: inuat imbribus actis

Progeniem paruum, dulcesque reuifere nidos.

Magis ima petunt. Deprimuntur ad valles. *Ne quicquam seros exercet noctua cantus.* Id est non.
Perfusus, *Ne quicquam fundo suspirat nummus in imo.* Item Virgilius, *Et summo clypei ne quicquam*
umbone pependit. *Noctua* autem auis est lucifuga: quæ significat pluuiam si cecinerit
post solis occasum. De hac autem talis est fabula. Nyctimene postquam cum patre concubuit,
& agnouit facinus esse: in syluis se abdidit: & lucem refugit: vbi deorum voluntate conuersa
est in auem: quæ pro tanto facinore omnibus auibus est admirationi. *Sublimis in aere Nisus.*
Nisus rex Megarensium pater Scyllæ, de quo plenius in Bucolicis diximus. *Pœnas dat.* Aduer-
sante sibi patre. Scylla eiusdem Nisi filia, quæ patri suo abscissam comam purpuream Minoi
obtulit contra patrem pugnantem, & inde in auem conuersa est: quas aues dicit nunc discordes
nimis esse inter se. *Fugiens.* Patrem scilicet. *Æthera.* Aërem. *Atrox.* Crudelis & immitis. *Stridore.*
Sonitu alarum. *Tum liquidas corui presso ter gutture voces.* *Aut quater ingeminant.* Plinius in natu-
rali historia dicit coruos esse obliuiosos, & plerunque minime ad nidos suos reuerti. sed qua-
dam ratione naturæ hæc congerunt ad suos nidos quæ vermes possint creare: ex quibus, reli-
quæ eorum pulli aluntur interdum. Horum obliuionem probat etiam ex rebus, quas cum
absconderint, derelinquunt: quod etiam mustelæ dicuntur efficere.

Haud equidem credo quia sit diuinitus illis

Ingenium, aut RERV M fatio prudentia maior.

Verum ubi tempestas, & cæli mobilis humor

Mutauere vias: & Iuppiter humidus Austris

Densat, erant quæ rata modo, & quæ densa, relaxat:

Vertuntur species animorum, & pectora motus

Nunc alios, alios cum nubila ventus agebat,

Concipiunt, hinc ille autium concentus in agris:

Et late pecudes, & ouantes gutture corui.

Si verò solem ad rapidum, lunasque sequentes

Ordinere species, nunquam re craftina fallat

Hora, nec insidiis noctis capiere serena.

Haud equidem credo. Proponit sibi questionem acerrimam, & de inima philosophia: quam
tamen tota facilitate dissoluit. Nam quærit cur homines, quos constat esse prudentiores ani-
malibus per se non sentiant qualitatem aeris futuram, sed eam magis ex aliis animalibus colligant.
Et hoc dicit, homines prudentiam habere naturalem, & suo iudicio posse vel lætos esse,
vel ristes quæ res in hæc animalia cadere minime possunt, quæ nihil suum habentia, naturam
aeris sequuntur: & pro eius qualitate aut læta videntur aut tristia: nec prædicere aeris naturam
videntur,

A videntur, sed eam vel prosperam vel aduersam venientem sequuntur. Nos vero & læti n'er nubila esse possumus, & in serenitate solliciti. *Aut rerum fato prudentia maior.* Id est non est alis diuinitus concessum ingenium, nec prudentia, quæ est maior rerum fato, Alibi, Metus omnes, & inexorable fatum Subiecit pedibus. *Iuppiter.* Aer: vt Horatius, *Manes sub Ioue frigido Venior.* *Aurum concensus.* Commistus cantas, id est tymphonia. *Læte pecudes.* Aeris serenitate gaudentes. *Solem ad rapidum.* Velocem. Et notandum, hæc signa magis fida & subtiliora esse, quæ ex sole & luna colligimus. *Lunisque sequentes Ordine respicies.* Non ordinem respicies, sed *Ordine*, id est rationabiliter solem sequentes. Luna enim solis circulum sequitur, licet ipsa sit inferior. *Dornatus dicit: Lunas,* noctes accipiendas: sed mole. non enim signa quæ dicitur est, ex nocte, sed ex luna colligimus, *Nunquam te crastina fallat hora.* Hyperbole est: ne hora quidem te decipiet. *Nec in.c.f.* Decipieris. Nam Aphærelis est, & plerunque scimus nos decipi serenitate.

B Luna reuertentes cum primùm colligit ignes,
 Si nigrum obscuro comprehenderit aëra cornu,
 Maximus agricolis, pelagique parabitur imber.
 At si virgineum suffuderit ore ruborem,
 Ventus erit: vento semper subet aurea Phæbe.
 Sin ortu quarto (namque is certissimus auctor)
 Pura, nec obtusis per calum cornibus ibit:
 Totus & ille dies, & qui nascitur ab illo,
C Exactum ad mensẽ, pluuia ventisque carebunt:
 Votaque seruati soluent in littore nante
 Glaucos, & Panopæa, & Inoo Melicerta.

Reuertentes cum primùm colligit ignes. Cum incipit renasci, *Obscuro cornu.* Non clare lucenti. *Maximus agricolis pelagique parabitur imber.* id est si non habuerit pura cornua, & intra eam nigrum aërem videris, erit vbique pluuia: sicut supra, Omnia plenis Rura natant fossis, atque omnis nauita ponto, *Si virgineum suffuderit ore ruborem.* Si forinsecus habuerit ruborem. nam de interiori parte, *Insuderit diceret.* *Aurea,* id est, pulchra, vt, *At non Venus aurea contra, Phæbe.* Id est luna. Venit autem ab eo quod est Phæbus. Et sciendum quædam propria nomina fœmininum ex se facere, neutrum autem nulla: vt Phæbus, Phæbe: Iulius, Iulia: Tullius, Tullia. non vt appellatiuum, doctus, docta, doctum. *Sin ortu quarto* Aratus tertiam dicit animaduertendam esse lunam: hic quartam, non illud improbens, sed hoc magis probans. nam ad hoc pertinet, Namque is certissimus auctor. *Exactum ad mensẽ.* Vsq; ad mensis vltimam partem. Vnde & exacti menses dicuntur, qui circa partem sunt. Ipse in seqq. Exactis grauidæ cum mensibus erant, *Glaucos & Panopæa, & Inoo Melicerta.* Glaucus piscator fuit de Anhedone ciuitate: qui cum captos pisces super herbam posuisset in littore: & illi recepto spiritu rursus mare peuisent sensit quarundam herbarum potentiam, quibus conuersus est in numen marinum. Panopæa autem est nympha marina. *Inoo* autem patronymicū est à mare Ino. Melicerta propriū nuntius. Sanè Ino & Melicerta filius, postquam sunt in numina commutau, Græcè Palæmō & Leucothoe sunt appellati: Latine Portunus, & Mater matuta. His ergo numinib; dicit mox sacrificaturos nauas in littore his diebus quib; prædicta serenitas affuerit: eo quod sint in mari seruati.

E Sol quoque & exoriens, & cum se condat in undas,
 Signa dabit: solem certissima signa sequentur,
 Et quæ mane refert, & quæ surgentibus astris.
 Ille ubi nascentem maculis variauerit ortum
 Conditus in nubem, medioque refugerit orb:
 Suspecti tibi sint imbres. namque urget ab alto
 Arboribusque, salisque Notus, pecor: que sinisier.
F Aut ubi sub lucem densa inter nubila sese
 Diuersi erumpent radij: aut ubi pallida surget
 Tithoni croceum linguens Aurora cubile,
 Heu male tum mitos defendet pampinus uuas:
 Iam multa in tectis crepitans salit horrida grando.

Sol quoque & exoriens, & cum se condat in undas. Dicitur enim occidens sol, se in mare tingere. *Signa dabit.* pluuiarum, vel serenitatis. *Certissima signa.* De quibus nemini sit necesse dubitare.

Et que mane refert. Ortu diei. Surgentibus astris: Superueniente nocte. Maculis variauevit ortum. A Non clara & pura luce resplendens in ortu suo. Conditus in nubem. Id est, si orbis eius quasi concavus fuerit. quod ipse exprimit dicens, Mediisque refugerit orbe. Auster. Urget, imminet, & inffit. Satis. Segetibus. Notus. Ventus. Sinister. Noxius. Sub lucem. Oriente luce. Densa inter nubila. Oper- to sole nubibus. Diuersi erumpent radij. Abscondito sole & operito diuersi radij per nubem e- rumpent. Tithoni croceum linquens aurora cubile. Tithonus frater Laomedontis regis, ad amatus est ab Aurora. Cumique optasset prolixiorē vitam, conuersus est in cicadam. Male defendet pampinus vnas. Id est, non defendet. nam decussis pampinis etiam vim grandinis patitur.

Hoc etiam, emenso cum iam decedet Olympo.

Profuerit meminisse magis. nam sepe videmus

Ipsius in cultu varios errare colores:

Ceruleus pluuiam denuntiat, igneus Euros.

Sin macula incipient rutilo immiscerier igni,

Omnia tunc pariter vento, nimbisque videbis

Feruere. non illa quisquam me nocte per altum

Ire, neque à terra moneat conuellerē funem.

Emenso Olympo. Percurso & perlustrato cælo, cum iam descender ad occasum. Profuerit memi- nisse magis. Ideo Magis, quia à sole venientia vespertina signa, meliora sunt. Ceruleus pluuiam denuntiat. Breuiter collecta conclusio. Omnia tunc pariter vento. Id est, vbi que & pluuiæ & venti erunt. Feruere. Actuare & impleri. Cuncta hæc erunt in occasu consideranda. Me nocte. Gra- tiorē sensum fecit, interposita suæ personæ commemoratione. nam hoc dicit, nulli se suade- re illa nocte nauigare.

At si, cum referet quo diem, condet quo relatum,

Lucidus orbis erit: frustra terrebere nimbis:

Et claro syluas cornes Aquilone moueri:

Denique, quod vesper serus vebat, vnde serenas

Ventus agat nubes, quid cogitet humidus Auster:

Sol tibi signa dabit. Solem quis dicere falsum

Audeat, ille etiam cecos instare tumultus

Sæpe monet, fraudemque: & operata tumescere bella.

At si, cum referet quo diem, condet quo relatum. Hoc ad futuræ serenitatis pertinet signum. nam si de ipso die dicas, de quo præmisit: stultissimum est. Claro Aquilone. Serenifico: quia est & nubi- lus, sicut ferè omnes venti. Horatius, Albus ut obscuro deterget nubila cælo, Sæpe Notus, neque parui- rit imbrēs perpetuos. Denique quid vesper serus vebat. Conclusio est quæ hoc continet, Signa quæ postumus ex stellis vel ex ventis colligere, melius ex Sole colligimus. Quid cogi et humidus Au- ster. Id est in quam partem se flectat, vtrum ad serenitatem, an ad pluuias, vt diximus supra. So- lem quis dicere falsum Audeat. Id est fallacem. Sallustius. Ambitio multos mortales falsos fieri coegit. Cecos tumultus. Coniurationes & latentes insidias.

Ille etiam extincto miseratus Casare Romam,

Cum caput obscura nitidum ferrugine textit.

Impiæque æternam timuerunt secula noctem.

Tempore quanquam illo tellus quoque, & aquora pontis,

Obscæni que canes, importuna que volucres

Signa dabant, quoties Cyclopum efferuere in agros

Vidimus undantem ruptis fornacibus Ætnam,

Flammariamque globos: liquefactaque voluere saxa:

Armorum sonitum toto Germania cælo

Audiit, insolitis tremuerunt motibus Alpes.

- A** Ille etiam extincto miseratus Casare Roman. Bonum epilogi reperit locum: vt in Augusti gratiam defleat Casaris mortem. Constat autem occiso Casare in senatu, pridie Iduum Martiarum Solis fuisse defectum, ab hora sexta vsque ad noctem. quod quia multis protractum est horis, dicit in sequentibus, Aeternam timuerunt secula noctem. Ferrugine texit Ferrugo, est purpura nigrior, Hispana. Alibi, Et ferrugine clarus Hibera. Impia secula. Quibus fuerat Cesar occisus. Aeternam timuerunt secula noctem. Propter diutinum, & prolixum Solis defectum. id est, timuerunt, ne semper ille defectus maneret, Tempore quanquam illo tellus. Ac si diceret, quanquam illo tempore non solum sol defecerit, sed etiam diuersae res, & elementa quasi fleuerint Casaris mortem, & inaudita portenta fuerint: vt ex reliquorum comparatione, minus mirum videatur solem defecisse. *Aequora ponsi.* Non sine causa addidit Ponsi, quia sunt & campi aequora. **B** vt, Ac prius ignotum ferro quam scindimus aequora. *Importunaeque volucres.* In alienum tempus ruentes: vt stryges, aut bubones nocte gaudentes per diem possent videri. *Vidimus undantem ruptis fornacibus Aetnam.* Malum enim omen est, quoties Aetna, mons Syciliae, non fumum sed flammam egerit globos. & vt dicit Liuius, Tanta flamma ante mortem Casaris ex Aetna monte defluxit, vt non tantum vicinae vrbes, sed etiam Rhegina ciuitas afflaretur. *Vndantem autem, Vnda modo flammam euomentem. Liquefacta saxa.* Igne soluta. *Sonitum roso Germania caelo Audis.* Bene Germania, quam vicerat Calar, vt eo occiso, in rebellionem videretur exurgere. *Insonitis tremuerunt motibus Alpes.* Aut nouis, id est nunquam antea in Alpibus factis, aut magnis & maioribus solito.

- C** *Vox quoque per lucos vulgo exaudita silentes
Ingens: & simulacra modis pallentia miris
Visa sub obscurum noctis: pecudisque locuta:
Infandum: sistunt amnes, terraeque debiscunt:
Et maestum illachrymat templis ebur, araque sudant.
Proluit insano contorquens vortice sylvas
Fluuiorum rex Eridanus, camposque per omnes,
Cum stabulis armenta tulit, nec tempore eodem
Tristibus aut extis fibra apparere minaces.
Aut puteis manare cruor cessauit: & alto
Per noctem resonare lupis ululantibus vrbes.
Non alias caelo ceciderunt plura sereno
Fulgura: nec diri toties arsere cometa.*

Sub obscurum noctis. Circa noctis obscurum. *Pecudisque locuta Infandum.* Aut infanda verba protulerunt, aut hoc ipsum infandum fuit, quod sunt contra naturam locuta. *Illachrymat templis ebur.* Scilicet simulachrorum. *Aeraque sudant.* Signa sunt laboris futuri. *Insano.* Magno. vt, *Quid tantum insano iuuat indulgere labori?* Et sciendum flumina, cum supra modum crescunt, non tantum ad praesens inferre damnum, sed etiam alia futura significare. *Fluuiorum rex Eridanus.* Padum dicit. *Fluuiorum autem rex,* per Italiam, aut certe per totum orbem secundum quod dicit Lucanus, qui ait cum de isto flumine loqueretur, *Non minor hic Nilus, si non per plana iacentis Aegypti Libycas Nilus stagnaret harenas. Non minor hic Istro, nisi quod dum permeat orbem Ister, caesuros in quaelibet aequora fontes Accipit.* & *Scythicas exit non solum in undas.* Dicit ergo, tantum tunc Excreuisse Eridanum, vt etiam sylvas moueret, & erueret arbores. *Tristibus extis.* Visceribus pecorum tristia portendentibus. *Fibra minaces.* Fibras dicit venas aliquas, quae si forte apparerent in visceribus, malum omen erat, quae nunc apparere. *Aut puteis manare cruor.* Nec cessauerunt eodem tempore aut fibrae minaces apparere, aut puteis manare cruor. *Alia vrbes.* Magnae. *Non alias caelo ceciderunt plura sereno.* Omen est in eo, & quia sereno caelo missa sunt fulgura, & quod plura missa sunt. *Diri cometa.* Criniti, & pessimi: quia sunt & boni, vt diximus in *Acneide*, facti ex Ioue, vel Venere, quam rem plenissime Auienus exequitur.

- E** *Ergo inter sese paribus concurrere telis
Romanas acies iterum videre Philippi:
Nec fuit indignum superis, his sanguine nostro
Emathiam, & latos Aemi pinguescere campos.
Scilicet & tempus veniet, cum finibus illis
Agricola incuruo terram molitur aratro,*

*Exesa inueniet scabra rubigine pila:
Aut grauibus rastris galeas pulsabit inanes:
Grandiâque effossis mirabitur ossa sepulchris.*

Paribus concurrere telis. Quia in ciuili bello Romani contra Romanos eisdem & similibus telis armisque pugnauerunt. Lucanus, *Pares aquilas. & pila minantia pilis. Iterum videre Philippi.* Ciuitas est Thessalia: in qua primò Cæsar & Pompeius, postea Augustus & Brutus cum Cassio dimicauerunt. *Nec fuit indignum superis.* Quasi exclamatio est ad deos. *Emathiam & latos Aemii pinguescere campos.* Emathia Thessalia est, dicta ab Emathio rege. *Aemus* autem mons est Thessaliæ. *Pinguescere* verò aut fecundos fieri ex humano cruore, aut *Pinguescere* dixit poetice: quasi humana corpora terra deuorans pinguis effici potuerit, sicut ex carniū commixtione frequenter humana caro pinguescit. *Incuruo.* Vna pars orationis est. *Scabra rubigine.* Aspera. unde & scabies dicitur à corporis asperitate. *Galeas inanis.* Concauas: vt, Galeam ante pedes proiecit inanem. *Grandia ossa.* Aut multa, aut ingentia: quasi antiquorum heroum.

*Dij patrij Indigetes, & Romule, Vestâque mater,
Quæ Thuscum Thyberim, & Romana palatia seruas:
Hunc saltem euerso iuuenem succurrere seculo
Ne prohibete. satis iam pridem sanguine nostro
Laomedontea luimus periuria Troie.
Iam pridem nobis cali te regia, Cæsar
Inuidet, atque hominum queritur curare triumphos.*

Dij Patrij Indigetes, & Romule, Vestâque mater. Patrij dij sunt qui præsent singulis ciuitatibus: vt Minerva Athenis, Iuno Carthagini. *Indigetes* autem, proprie sunt dij ex hominibus facti, quasi in diis agentes. Abusu autem omnes dij generaliter possunt dici Indigetes, tanquam nullius rei egentes. Romulum autem ideo inuocat, quia ipse iam inter deos colebatur. Et rectè eum ad Augusti salutem inuocat, quasi ex eo descendens, & qui illius sit vrbs imperator, quam Romulus condiderat. *Vestâque mater quæ Thuscum Thyberim, & Romana palatia seruas.* Poeticè. Nam verum nomen eius numinis quod vbi Romæ præesset, sciri sacrorum lege prohibetur, quod aulus quidam tribunus plebis euuntiare, in crucem leuatus est. *Laomedontea luimus periuria Troie.* Excusat Augusti tempora, & eum dicit suis viribus non compensare damna reipub. quæ ex maiorum vitis descendisse confirmat. Horatius, *Negligis immeritis nocituram postmodo natis, Te fraudem committere.* *A* que hominum queritur. Cum caelestes possis mereri.

*Quippe vbi fas versum, atque nefas tor bella per orbem,
Tam multe scelerum facies: non vllus aratro
Dignus honor: squalent abductis arua colonis
Et curue rigidum fulces constantur in ense.
Hinc mouet Euphrates illinc Germania bellum:
Vicina ruptas inter se legibus vrbes
Arma ferunt: seuit toto Mars impius orbe.
Vt cum carceribus sese effudere quadrigæ,
Addunt in spatia: & frustra retinacula tendens
Fertur equis auriga neque audit currus habenas.*

Vbi fas versum, atque nefas. Apud homines scilicet, qui spernunt licita, appetentes illicita. *Squalent abductis a.c.* Ad bella scilicet. vt, Et latos vastant cultoribus agros. *Hinc mouet e i.g.b.* Vndique bellum mouetur. *Euphrates* namque orientis est fluiuius: *Germania* autem Occidentis prouincia. *Vicina ruptis i. s. l. v. a f.* Et externa & ciuilia bella deseruiunt. *Vt cum carceribus.* Hoc vult dicere, Res quidem publica habet optimum imperatorem: sed tanta sunt vitia temporum præteritorum, quæ in dies singulos aucta sunt, quemadmodum in processu equorum cursus augetur, vt ea, licet optimus rector, retrahere non possis: sicut & auriga à feruenti cursu equos plerunque non potest reuocare. *Addunt in s.* Id est currendo plus eorum cursus augetur. *Neque autem e h.* Currus. Id est equi. Sanè sciendum translationem hanc esse, non comparationem: quæ si ponatur in sine, vitiosum est.